A CSÚCSTECHNOLÓGIA AZ USA ÉS A KELET-ÁZSIAI ÚJONNAN IPAROSODOTT ORSZÁGOK KERESKEDELMÉBEN

Az Egyesült Államok a korszerű technikát és technológiát hordozó termékek legnagyobb exportőre és importőre a világon. A statisztikák tanúsága szerint a csúcstechnológia esetében az USA külkereskedelmi mérlegének egyenlege többletet mutat, de ez az aktívum 1980 óta fokozatosan csökken. Míg 1980-ban az ilyen termékek eladásai 26,6 milliárd dollárral haladták meg a behozatalt, 1983-ban a többlet 18,8, tavaly pedig csak 6,2 milliárd dollár volt. Az aktívum lemorzsolódásában a kelet-ázsiai újonnan iparosodó országok (Hongkong, Dél-Korea, Szingapúr és Tajvan) játsszák a főszerepet, jelentősen hozzájárulva az Egyesült Államok külkereskedelmi mérleghiányának növekedéséhez. Az 1980—84 között bekövetkezett 80 százalékos aktívumcsökkenés arra hívja fel az elemzők figyelmét, hogy ezen a területen számottevően csökken az USA versenyelőnye, más szóval romlanak kereskedelmi pozíciói. A csúcstechnológiai kereskedelem mérlegének a romlása arra vezethető vissza, hogy a fejlett technikát hordozó termékek behozatalának növekedési üteme jócskán meghaladta a kivitelét. Az importot 1980—84 között ösztönözte az amerikai konjunktúra kedvező alakulása a recesszió után, valamint a dollár túlértékeltsége is. Ez fordítva is igaz: az amerikai csúcstechnológiai áruk kivitelét kedvezőtlenül befolyásolta az adott időszakban a lanyha külföldi konjunktúra, valamint a dollár ereje.

Japán után az Egyesült Államok a kelet-ázsiai újonnan iparosodó országokból növelte a legnagyobb ütemben a csúcstechnológiai termékek behozatalát 1980—84 között. Az adott időszakban ezek az országok évi 25 százalékkal növelték ilyen jellegű exportjukat az Egyesült Államokba. (Japán 30 százalékkal tudta bővíteni évente szállításait, míg a világ többi országa 14 százalékkal.)

1. táblázat

AZ USA CSÚCSTECHNOLÓGIAI MÉRLEGE (milliárd dollárban)

	1980	*1984*
Összesen	26,6	6,2
Fejlett országok	13,1	*
Japán	—3,7	—15,8
EGK	10,4	9,0
Fejlődő országok	10,3	1,9
Latin-Amerika	4,9	2,1
Kelet-Ázsia	—0,2	—4,8
Egyéb	3,1	4,3

* *Kevesebb mint 0,5 milliárd dollár*
Forrás: USA kereskedelmi minisztérium

2. táblázat

A KELET-ÁZSIAI FEJLŐDŐ ORSZÁGOK RÉSZESEDÉSE AZ AMERIKAI PIACBÓL (százalék)

	Távközlési berendezések, elektronikai alkatrészek		*Irodai és számítógépek*		*Professzionális és tudományos berendezések*	
	1980	*1984*	*1980*	*1984*	*1980*	*1984*
Hongkong	3,9	4,0	9,1	7,4	10,6	6,5
Dél-Korea	6,1	7,5	1,7	2,8	1,8	1,7
Szingapúr	8,8	5,0	2,2	10,0	1,1	0,8
Tajvan	10,7	8,7	2,4	7,6	4,0	4,2
Összesen	29,5	25,2	15,2	27,7	14,3	13,3

A négy kelet-ázsiai ország jelenleg 18,9 százalékkal részesedik az Egyesült Államok teljes csúcstechnológiai beviteléből, s ezzel Japán után a második helyre került mint országcsoport. Tavaly Tajvan 3,6, a többi ország pedig átlagosan 2,5 milliárd értékben szállított fejlett technológiát hordozó termékeket az Egyesült Államokba. Érdemes megjegyezni, hogy a négy ország egyúttal fontos célpontja az amerikai csúcstechnológiai exportnak, részesedésük a kivitelben nagyobb, mint Japáné.

Az Egyesült Államok csúcstechnológiai kereskedelme csak Japánnal és a kelet-ázsiai újonnan iparosodókkal deficites, a többi relációban aktívumot mutat. Mindez nem feledteti az amerikai iparággal, hogy az évtized eddig eltelt részében az újonnan iparosodók kivitelének üteme az USA irányában háromszor gyorsabban növekedett, mint onnan származó behozatalé. Az USA csúcstechnológiai importja Kelet-Ázsiából három árucsoportra koncentrálódott: távközlési berendezések és elektronikai alkatrészek, irodai és számítógépek, professzionális és tudományos műszerek.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a kelet-ázsiai újonnan iparosodó országok e téren kimagasló exportteljesítményében két „amerikai tényező" is fontos szerepet kapott. A négy ázsiai országban számos amerikai vállalat alapított leányvállalatot mind a termelés, mind pedig a kereskedelem területén. (Az évente hazautalt profit fontos tétel az amerikai fizetési mérlegben!) A négy országból származó csúcstechnológiai behozatal 27 százaléka vámmentesen kerül be az USA-ba, miután ezek az államok részesei az általános vámpreferencia-rendszernek. Ugyanekkorára tehető az alacsony vámtételek mellett piacra jutó exporttermékek aránya is. Távközlési berendezésekből és elektronikai alkatrészekből, részegységekből a négy ország tavaly 7 milliárd dolláros értékben szállított az amerikai piacra. (Ez a cikkcsoport teljes amerikai behozatalának egynegyedével egyenlő.) Az

3. táblázat

AZ USA CSÚCSTECHNOLÓGIAI EXPORTJA A KELET-ÁZSIAI FEJLŐDŐ ORSZÁGOKBA (1984, millió dollár)

	Hong-kong	Dél-Korea	Szingapúr	Tajvan	Összesen
Távközlési berendezések, elektronikai alkatrészek	463	720	643	415	2214
Repülőgép- és repülőgép-alkatrész	105	366	679	259	1408
Irodai és számítógépek	445	169	459	261	1335
Egyéb csúcstechnológiai termék	297	408	225	422	1353
Összesen	1310	1663	2006	1357	6337

Forrás: USA kereskedelmi minisztérium

Újonnan iparosodó országok közül Tajvan szállítja a legtöbb rádiót, televíziót, képmagnót és telefonkészüléket az amerikai piacra. Az elektronikai alkatrészekből Dél-Korea az első számú szállító. Az irodai és számítógépekből, másolóberendezésekből a négy ország tavaly 2,9 milliárd dollár értékben szállított az USA-ba, s ezzel 27,7 százalékkal részesedett az árucsoport amerikai bevitelében.

A harmadik nagyobb cikkcsoport — optikai, navigációs, gyógyászati berendezések, fotócikkek, órák — exportja tavaly 1 milliárd dollár volt. Japán 40 százalékos részesedése után a négy ország a második legnagyobb szállító ebben az árucsoportban 13,3 százalékos részaránnyal. Ebben a kategóriában egyébként a legnagyobb tételt az órák képviselik: mintegy félmilliárd dollár értékű óra került tavaly az amerikai piacra, elsősorban Hongkongból. Az utóbbi egyébként 29 százalékkal részesedik a teljes amerikai óraimportból.

Tavaly a csúcstechnológiai termékek alkották a négy országba irányuló amerikai kivitel 36,3 százalékát. Másként kifejezve, a teljes amerikai csúcstechnológiai kivitel 10 százalékát szívta fel a négy ázsiai ország. Ma tehát a kelet-ázsiai újonnan iparosodók nagyobb piacot jelentenek az amerikai csúcstechnológiai szektor számára, mint Japán.

Az amerikai csúcstechnológiai ipar a kelet-ázsiai terjeszkedéssel a 22-es csapdájába került. Egyrészről azért telepedett meg az olcsó bérű, alacsony termelési költségekkel gyártó, újonnan iparosodó államokban, hogy növelje a termelés gazdaságosságát és a profitot, másrészről viszont a termelés egy jelentős részének áthelyezése rontja mind az ágazat, mind pedig az Egyesült Államok kereskedelmi mérlegét. Minél több cég alapít leányvállalatot, helyezi ki termelésének egy részét a térségbe, annál nagyobb lesz az ágazat onnan származó bevitele, s annál jobban zsugorodik az USA csúcstechnológiai világkereskedelmének aktívuma. Ez utóbbi alakulása tehát az elkövetkező években nem kis mértékben múlik azon, minek biztosítanak prioritást az amerikai vállalatok: a hazautalható profitnak vagy a közvetlen exportnak. A kérdés eldöntése nemcsak kalkuláció, hanem vállalati, iparági stratégia kérdése is.

G. S. J.

er 18-án nyílik a MÜÁRT és az „5G"
ikai Szolgáltató Kisszövetkezet
ulásának számítástechnikai

l. Victor Hugo u. 33.

itől péntekig naponta 9—16 óráig,
irtök: 11—18 óráig

mmodore, IBM PC/XT, IBM PC/AT 16 terminálos
kroszámítógépek eladása, leasingje
athordozók, kellékek
mítástechnikai alkatrészek
rifériák, bővítések
daügyviteli eszközök
ftwaretermékek
eciális szolgáltatások

Új tulajdonosra vár az amerikai Avis autókölcsönző

VG. 84. nov. 1.

New York-i tudósítónktól:

Az USA egyik legnagyobb élelmiszergyártó és -kereskedelmi vállalata, a *Beatrice* úgy határozott, hogy fokozatosan megszabadul a tulajdonában levő profilidegen cégektől. A profiltisztítás első lépcsőjeként eladásra kínálja az *Avis* autókölcsönző, a *Danskin* és a *Pannaco Hosiery* textilipari, valamint az *International Jensen* céget. A Beatrice elsősorban azért kíván szabadulni a cégektől, mert adósságállománya túlságosan magasra szökött annak nyomán, hogy tavaly 2,5 milliárd dollárért megvásárolta az *Esmark* élelmiszeripari konszernt. (A most eladásra kerülő vállalatok az Esmark felvásárlásával kerültek a Beatrice tulajdonába.)

Az eladásra kínált vállalatok közül az Avis a legismertebb. Az USA második legnagyobb autókölcsönző vállalata (az USA-ban és a világon az első a *Hertz*) 1985-ben jó üzletmenetre számít, mert a nyári turistaszezonban kiemelkedően nagy forgalmat bonyolított le. Az Avis elnyerésére többen is pályáznak. Az elsők között maga az alapító, *Warren Avis*, aki 39 évvel ezelőtt alapította az autókölcsönző céget, és 8 évvel később annak eladására kényszerült. A pályázók közé tartozik még az *AMR Corp.*, az *American Aairlines* holding vállalata, amely elsősorban azért érdekelt az üzletben, mert legfőbb versenytársa, a *United Airlines* az idei év elején vásárolta meg 500 millió dollárért a Hertz céget. *(Reuter)*

Két éven belül megkétszereződik a platina ára?

New York-i tudósítónktól:

Amerikai tőzsdei szakértők véleménye szerint a beruházók érdeklődése növekszik a platina iránt, s nem elképzelhetetlen, hogy a közeljövőben az ezüstfehér nemesfém helyet követel magának a „trónon" az arany mellett. Várakozásaik szerint a ma még elsősorban ipari felhasználású platina ára két éven belül megkétszereződik.

1980-ban, amikor egy uncia arany ára 850 dollár volt, a platina unciánkénti ára meghaladta az ezer dollárt. (1 uncia = 31,1035 gramm). Ma a sárga fém ára 320—330 dollár között mozog, a platináé pedig átlagban 5 dollárral marad csak el mögötte. A platina azonban nem áll rendelkezésre a Földön olyan mennyiségben, mint az arany. A piacra kerülő mennyiség évente mindössze 5 százalékát teszi a forgalomba hozott „új" arany mennyiségének. A világtermelés évi 2,7 millió uncia, ennek a mennyiségnek 80 százaléka a dél-afrikai bányákból kerül felszínre. A második legnagyobb platinatermelő a Szovjetunió. A tartósnak ígérkező dél-afrikai belső feszültség a platinapiac összeomlásával is járhat, s ez az árak gyors emelkedését hozná magával.

Napjainkban a világ platinakereslete és -kínálata nagyjából egyensúlyban van. A nemesfém döntő hányadát az ipar használja fel, viszonylag kis mennyiséget igényel az ékszerészet, s egyelőre kevesen fektetik tőkéjüket platinába. (Érdemes megjegyezni, hogy a platinaékszerek első számú gyártója Japán.)

A platina ipari felhasználása meglehetősen széles körű. Nagy keménysége miatt keresett a vágószerszámokat előállító vállalatok körében. Fő felhasználási területe azonban a környezetvédelmi ipar, amely a katalitikus konverterek gyártásához használ fel nagyobb mennyiséget. (A katalitikus konverter a gépkocsik kipufogógáz-szennyezését csökkenti.) Jól jellemzi a keresletet, hogy 1984-ben, amikor az Egyesült Államokban a konverterek széles körű használatát bevezették, a platinafelhasználás 50 százalékkal növekedett. Várhatóan újabb keresletnövekedés lesz 1988-ban, amikor több nyugat-európai országban kötelezővé válik a katalitikus konverterek használata.

A platina iránti érdeklődés fokozódást jól jelzi, hogy a New York-i fémtőzsdén augusztusban és szeptemberben kétszer annyi platinaügyletet kötöttek meg, mint az év első hét hónapjában.

Fellendülés az ausztrál aranybányászatban

VG. 84.11. 14.

New York-i tudósítónktól:

A *Wall Street Journal* jelentése szerint Dél-Afrika politikai és gazdasági gondjai nagymértékben hozzájárulnak az ausztrál aranybányászat fellendülésének folytatódásához. Ismeretes, hogy Ausztrália a nyugati világ ötödik legnagyobb aranytermelője Dél-Afrika, Kanada, az USA és Brazília után. 1981 óta az ausztrál aranybányászat évi 25—30 százalékkal növeli termelését, idén 1,9 milliárd uncia aranyat hoznak a felszínre, illetve állítanak elő. Az aranybányászat 80 százaléka a *Kidston Gold Mines*, a *Gold Mines of Kalgoorlie* és a *Telfer* cég lelőhelyein folyik.

Ausztráliában jelenleg 26 aranybánya üzemel, mindegyikük termelése meghaladja az évi 30 ezer unciát. (A hetvenes évek közepén mindössze három aranylelőhely állt művelés alatt.) A tervek szerint hamarosan újabb 25—30 bányában kezdődik meg az arany kitermelése.

A dél-afrikai politikai és gazdasági gondok kiéleződése világszerte megnövelte az érdeklődést Ausztrália aranya iránt. A külföldi tőke szívesen hajtana végre beruházásokat az aranybányászat területén, annál is inkább, mert az aranybányák korszerű és olcsó termelési eljárásokat alkalmaznak.

Az ausztrál aranyboom fontos eseménye, hogy Canberra rövidesen versenytársként jelenik meg az aranyérme-piacon. Olyan aranyérmék verését és forgalmazását tervezi, amelyek eséllyel versenyezhetnek a nemzetközi pénzpiacokon a dél-afrikai *Krüggerranddal* és a kanadai *Maple Leaffel*. Az 1986 elején piacra kerülő aranyérmék egytized, negyed, fél és egy unciás változatban készülnek, az egyik oldalon *II. Erzsébet* királynő portréja, a másik oldalon pedig az ország növény- és állatvilágának jellegzetes képviselői lesznek láthatók. A Wall Street Journal rámutat, hogy Ausztráliával mint komoly termelővel és forgalmazóval kell számolnia néhány éven belül a nemzetközi arany- és érmepiacnak.

Amerikai—tajvani vegyesvállalat uránkutatásra

Közös vállalkozást hozott létre egyesült államokbeli uránlelőhelyek felkutatására a tajvani *Taipower* az amerikai *Rocky Mountain Energy Company*-vel. A Taipower 20 százalékkal részesedik a vállalkozásból, amely Wyoming, Arizona, Texas és Nebraska államokban végzendő geológiai kutatásokra irányul.

A három tajvani atomerőmű évente mintegy 1000 tonna uránoxidot használ fel. Ennek mintegy fele Dél-Afrikából érkezik, amely egy 1980-ban kötött szerződés szerint 10 éven át évi 5200 tonna szállítására vállalt kötelezettséget. *(Reuter)*

Vállalati stratégia az USA-ban

Cégházasságok futószalagon

Az idei esztendő *rekordot hoz* az Egyesült Államok gazdaságtörténetében a vállalati egyesülések számának és összegének tekintetében. Az USA gazdasági szakembereinek véleménye szerint 1985-ben „elszabadult a pokol", s a vállalatok szinte annyit törődtek más cégek bekebelezésével, mint a termeléssel. A Reagan-adminisztráció néhány évvel ezelőtt zöld jelzést adott a vállalati szervezet, a termelési struktúra átalakításához, s ebbe a fogalomba a cégfelvásárlások is beletartoznak.

Több lábon

Az amerikai vállalatok — érthető módon — arra törekszenek, hogy minél jobban alkalmazkodjanak a piaci körülményekhez. Ennek az „áramvonalasításnak" a keretében csökkentik a termelési és üzemelési költségeket, átszervezik a termelést, az irányítást és az értékesítést. A minél gazdaságosabb termelés érdekében gyárakat zárnak be, elbocsátják munkásaik egy részét, és tovább gépesítik a termelést. A gyorsan változó piaci helyzetben azonban akkor tudnak igazán alkalmazkodni a vállalatok, ha több lábon állnak, *és termelésüket nem egyetlen termék vagy termékcsalád előállítására és forgalmazására alapozzák.* A tevékenységi kör szélesítésére való törekvés tehát a vállalati egyesülések, felvásárlások száma megugrásának egyik magyarázata. Fontos tényező a cégfrigyek számának növekedésében az is, hogy a tőkeerős nagyvállalatok igyekeznek a gazdasági élet és a piac *egy-egy területét* ellenőrzésük alá vonni úgy, hogy magukba

[illegible] vállalati nyereségeit például be-

mokban 247 céget vásároltak fel, s ezek az ügyletek a „bekebelezőknek" 19 milliárd dollárjába kerültek. Az idei év első kilenc hónapjában 164 felvásárlásra került sor 12 milliárd dollár értékben. Az előrejelzések szerint ez az összeg az esztendő végéig meghaladja majd a 20 milliárd dollárt, mert az utolsó negyedévben felgyorsult a cégházasságok üteme. Idén nemcsak a felvásárlásokra fordított összegek érnek el rekordszintet, hanem az egyes vállalatok megvételére fordított pénzek is rekord nagyságúak. A vállalatok egy része hatalmas pénzért cserélt gazdát. Az USA legnagyobb élelmiszeripari konszernje, a *Beatrice* 6,2 milliárd dollárért kelt el, a Macy áruházláncot pedig 4,2 milliárdért vették meg. Szinte eltörpül ezen összegek mellett a *Levi Strauss* 1,2, vagy az *Uniroyal* gumiabroncsgyártó vállalat 1 milliárd dolláros eladási ára.

A cégfelvásárlási mánia jócskán felverte a részvényárakat a tőzsdén, s ez már gondolkodóba ejtette a pénzügyi szakembereket.

Bűvészmutatványok

A tőkeerős nagyvállalatok részére általában szívesen kölcsönöznek pénzt a bankok. Gondot okoz ellenben, hogy a pénzkölcsönzők tetemes adósságokba verik magukat. A dollármilliárdokat kamatostul kell visszafizetni, s a felvásárláskor nem lehet egyértelműen kiszámítani, hogy az „új" vállalat vissza tudja-e fizetni újabb adósságok nélkül a kölcsönöket. Noha ma az Egyesült Államokban esnek a kamatok, a pénzügyi szakemberek véleménye szerint [illegible] *jár, probléma, a magyar*

anyagi gondokkal, esetleg fizetésképtelenséggel, csőddel kénytelenek szembenézni. A kamatok tartós emelkedése ugyanis keresztülhúzhatja a számításokat, s amikor milliárdok visszafizetéséről van szó, a bankok nem szívesen ütemezik át a tartozásokat.

Az idei esztendő cégfelvásárlási „bűvészmutatványai" nagy pezsgést hoztak a vállalati életben, s ma gyakorlatilag egyetlen cég sem érezheti magát biztonságban — talán a *General Motors* és az *IBM* kivételével — az Egyesült Államokban. A megvásárolt vállalatok az „új" cégen belül általában nagyfokú önállóságot élveznek, a legtöbb esetben csak a „cégtábla" és a pénzügyek irányítása változik meg.

Függő helyzetben

A nagy összegű felvásárlásokra korábban csak az olajiparban volt példa. Ma viszont más ágazatokban is kezd mindennapossá válni, s ez a folyamat átformálja az amerikai vállalati rendszer képét. Egyúttal fontos figyelmeztetést is jelent az óriáscégekkel kapcsolatban álló külföldi vállalatok számára: a nagyvállalatok igyekeznek a korábbinál is függőbb helyzetbe hozni szállítóikat, és erejüknél fogva igyekeznek meghatározni a termelési és eladási feltételeket az ágazatban.

A cégfelvásárlások ütemében valószínűleg 1986-ban sem lesz változás. A New York-i tőzsdén naponta új és új nevek kerülnek szóba a felvásárlásra kiszemelt cégek listáján. Azt sem tartják kizártnak, hogy jövőre egy-egy terjeszkedésre éhes cég akár 10 milliárd dollárt is [illegible] fizetni birodalma nö-

Nagykövetek nyilatkoznak

Jobb évre várva

Mozgástér Japántól Svédországig – Kemény piacokon, nem esélytelenül

Karácsonyi számunkban elkezdtük, most folytatjuk azt az interjúsorozatot, amit fontos külkereskedelmi partnereink budapesti képviseleteivel folytattunk. Emlékeztetőül, kérdéseink a következőek voltak:

1. Mit hozhat 1986, milyen célok határozzák meg országaink törekvéseit?

2. Miként lehetne továbbfejleszteni gazdasági együttműködésünket, illetve miként nyílna nagyobb lehetőség a magyar áruk exportjára?

Kérdéseinkre személyesen, részben pedig levélben válaszoltak a képviseletek, amit ezúton is köszönünk. Az alábbiakban ezeket adjuk közre.

Francia helyzetkép

Hubert Dubois, Franciaország rendkívüli és meghatalmazott nagykövete:

Az idei év tapasztalatai *óvatos derűlátásra* adnak okot a francia gazdaságban. 1985. augusztusában, az egész évre vetített áremelkedés, 5,6 százalék volt — 1972 júniusa óta a *legalacsonyabb*. A folyó fizetési mérleg már 1984-ben egyensúlyhoz közelített (6,6 milliárd frank volt a deficit), és az idén már némi többlettel is zárulhat — *1979 óta először*. Tavaly például az első hat hónapban még 9 milliárd frank volt a hiány, az idén ugyanezen idő alatt 2,7 milliárd. Ez a javulás többek között annak köszönhető, hogy ugyancsak csökkent a külföldi hitelek igénybevétele, a már felvett összegeket részben visszafizették, az adósságot sikerült kedvezőbb feltételekkel kialakítani.

1985-től kezdve a vállalati jövedelmezőség az utóbbi tíz év legjobb szintjén stabilizálódott. Javult az „önfinanszírozó" képesség, az emelkedő kereslet perspektívája élénkíti a beru-

fejező szakasza, hanem jövő tavaszra. Annyi látszik bizonyosnak, hogy az 1984—85-ben tapasztalt fejlődési irányzat *folytatódik*.

2. Magyarország és Japán adottságai — természeti kincsekben, energiában, ásványokban szegények vagyunk — hasonlatosak. Mindez nem jelenti azt, hogy ne tudnánk eredményesen kereskedni, noha eddig erre nem volt sok módunk. Az utóbbi időben változás következett be a két ország viszonyában: magyar vezetők, elsősorban *Lázár György miniszterelnök tokiói látogatása kedvezően hatott a gazdasági közeledésre*. Ezt a folyamatot jelzi egy petrolkémiai egyezmény, ami ugyan nem nagyértékű, ám mindenképpen figyelemre méltó maga a szerződés ténye. Úgy látjuk, *van lehetőség a gazdasági együttműködés erősítésére*, mert a magyar partnernek tőkére van szüksége, és a japán cégek beruházási lehetőséget keresnek itt Magyarországon is. Ez lehet éppen *gépkocsiösszeszerelés*, de más is. Ezekről érdemes tárgyalni. Ami pedig a magyar exportot, a magyar vállalatok eladási szándékait illeti: mi szeretnénk nyitottabbá tenni a japán piacot mindenféle áru előtt. Biztatom a magyar cégeket, kereskedelmi vállalatokat, *keressék a bejutás módre*. Úgy véljük, ez előnyös módja lehet az együttműködés bővítésének, legalábbis ígéretesebb módja, mint az egyszerű árucserének. Mindezeken túl szeretném elmondani azt is, hogy a magyar vállalatoknak jobb marketinget, kitartóbb reklámtevékenységet kellene folytatni a brit piacon, ez ma már nélkülözhetetlen, olyan nagy a verseny. Példát is említenék: kitűnő pillanat lett volna a magyar borok nagymérvű bevezetésére az osztrák borbotrány időszaka, amikor hatalmas mértékben esett a kereslet az osztrák bor iránt. A piacon üzleti szellem uralkodik — én ugyan nem vagyok üzletember, de bátran állíthatom — az üzleti alkalmakat rendre ki kell használni!

Eltöröltük a vízumot

Svédország: Thomas Palme tanácsos és Knut Georg Söderlund kereskedelmi tanácsos:

1. Jövőre Svédországban 1 százalékos lesz a növekedés, ez *éppen a fele* az ideinek. Tehát lassulásra kell számítanunk. 1983—84-ben, mint ismeretes a svéd korona leértékelése következtében hatalmas növekedési ütemnek örvendtünk, ennek most vége van. Azok az országok és vállalatok, amelyek Svédországba akarnak exportálni *nagyon kemény piaccal találják szemben magukat*. Mi változatlanul *a teljes foglalkoztatottságot*, a szociális vívmányok megőrzését tartjuk a legfontosabbnak, nem fogadjuk el a reaganizmust, ezért szeretnénk az inflációt is

A vállalkozói tőke viselkedéstana

Ez másfajta pénz

A Szilikon-völgyről készített tudósításokban lépten-nyomon felbukkant: az újonnan alapított vállalatok első lépéseit a *„venture capital"*, a vállalkozói tőke segítette. Ez a pénzforrás állt rendelkezésre, amikor technikailag kiváló elgondolások gyártására tapasztalatlan mérnökök pénzt kerestek, és ezen válalkozói alapok működtek közre az új cégek szakszerű alapításában. A statisztika szerint 1984 végén mintegy 510 vállalkozói alap működött az Egyesült Államokban, összesen 13,4 milliárd dollárral segítve új vállalatok létrejöttét.

Jelentős kockázat

A vállalkozói alapok egy része *pénzintézetek* tulajdonában van, másik hányadát *iparvállalatok hozzák* létre. Döntő többségük azonban független. Az alapok tehát befektetőket keresnek, egyéneket vagy nyugdíjalapokat, biztosítótársaságokat, akik készek tőkéjük rendelkezésre bocsátására. Az alap ezután a befolyt összeget kihelyezi, az ebből származó jövedelmet pedig a befektetők között — a saját hasznát levonva — szétosztja. Becslések szerint évente 20—30 százalék profittal is lehet számolni, ez mintegy háromszorosa a hosszú lejáratú kötvényekkel kereshető kamatoknak.

A vállalkozói alapok *jelentősebb kockázatot* vállalnak az átlagot jóval meghaladó profit reményében. Feladatuk és specialitásuk új cégek, alakuló vállalkozások finanszírozása, olyan gazdálkodó szervezeteké, kik bankoktól, hagyományos módon aligha kaphatnak kielégítő összegű hitelt. A konzervatív üzletmenetű bank ugyanis alighanem óvatosan kezelné a kérelmet, nem látna garanciát jelentősebb összeg megtérülésére, tartana a rizikótól. A vállalkozói tőke, haszna reményében, túlmegy ezen, a maga módján azonban szintén igyekszik pénzének sorsát biztosítani. A rendelkezésre bocsátott összeg erejéig az alap ugyanis társtulajdonossá is válhat — a másik út az, hogy a pénz az új cég hosszú lejáratú adósságaként szerepel, de bármikor át lehet tulajdonítani, részesedésre váltani. A venture capital azt sem engedi meg, hogy a cég tényleges vezetői birtokolják a részvénytöbbséget — akaratukat ilyen körülmények között ugyanis nem tudnák érvényesíteni. Ragaszkodik viszont a tőke általában ahhoz, hogy képviseletet kapjon az igazgató tanácsban, abban az esetben pedig, ha az előzetesen jóváhagyott nyereségterv nem teljesül, az alap a vállalkozás tényleges vezetését is átveheti. A vállalkozói alapok viselkedésének jellemzője, hogy nem tartják magukat „örökre összenőve" a támogatott vállalattal. Ha a cég kellőképpen „felnőtt" és részvényeit a tőzsdén is lehet már forgalmazni, az alap általában kilép, hiszen a szükséges tőkét a vállalkozás már normális menetben is tudja biztosítani. Addig azonban társhoz méltóan jár el. Nem csupán a könyvelést vizsgálja, hanem a nyereséges működtetés feltételeinek megteremtésében is közreműködik. Kapcsolatai révén ajánl például olyan *tanácsadót*, ki az új cég piacpolitikájának kialakításában, vevőkörének megteremtésében segédkezik vagy éppen az alvállalkozói szerződések megkötésében áll rendelkezésre.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a vállalkozói alapok sem mentesek a veszteségtől, ügyleteik 10—20 százalékában nem számíthatnak profitra. Ezt azonban készek elviselni, hisz elképzeléseik szerint minden 10 vállalkozásból egy „nagyon bejön" és akkor a befektetett tőke évente 60 százalékos hozadékot is jövedelmezhet. A vállalkozói tőke sem mentes a piaci kereslet-kínálat törvényei alól, minél több új céget segítenek az alapok világra, annál nagyobb lesz az adott területen a verseny és annál kisebb nyereséget hozhatnak a befektetések. 1983-tól kezdve például több, a fejlett technika terén működő vállalkozás részvényeinek árfolyama esett és ez hatással volt az új alapításokra is.

Önkiszolgáló éttermekben is

Talán ez is magyarázza, hogy a venture capital ma már aligha kizárólagosan a fejlett technika iránt érdeklődik, a Szilikon-völgy üzemeit keresi meg, hanem befektet *akár önkiszolgáló éttermekbe is.* A tevékenységi kör módosulását nyilvánvalóan befolyásolja, hogy az étkeztetési projektek megítéléséhez nem kell rendkívüli szakértelem és elbírálásuk nem annyira kockázatos, mint egy elektronikai fejlesztésé. A „high-tech"-elképzelések ráadásul drágábbak is, minden egyes befektetett dollár mellé egy másikat kell tartalékolni a később szükségszerűen felmerülő újabb tőkeigény fedezésére. A vállalkozói alapok így egyre többet foglalkoznak olyan elképzelésekkel, melyeknek realitása és nyereségessége számukra jobban megítélhető. Tőkéjük révén évente mintegy 800—1000 cég alakul. E szám ugyan eltörpül az évi 600 ezer bejegyzés mellett, azonban a statisztikák szerint ebben a körben ritkábbak a kudarcok is. Jellemző, hogy jó néhány nagyvállalat saját eszközeiből létesített vállalkozói alapot, hogy az innovációt az anyavállalatnál is ösztönözze. A *Monsanto* nevű vegyipari óriás figyelme például venture capital-cége révén terelődött a *biotechnológiára.*

G. Sz.

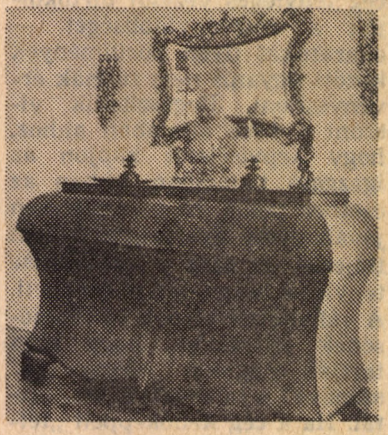
Iparművészeti Múzeum

Magyar Art Deco

Igaza volt annak a vendégkönyvbe írónak (az Ernst Múzeum *Magyar design 1945—1985.* kiállítását kommentálva), aki úgy vélte, hogy az ő lakása is elmegy múzeumnak: a benne található használati tárgyak, bútorok, berendezések hasonlóak vagy ugyanolyanok, mint a kiállítási tárgyak. Effféleképpen érezheti magát az Iparművészeti Múzeum emeleti kiállítását végigjáró látogató is. A Magyar Art Deco kiállítást végignézve azonban nem a saját lakásában, hanem szülei vagy nagyszülei (sajátos emlékeket ébresztő) lakásában érezheti magát. Mert a tárgyak, iparművészeti alkotások, berendezett szobabelsők azt a stílust elevenítik fel, amely a két háború közti polgárság, jobbmódú iparos- és munkásréteg lakásának, életmódképének a meghatározója volt; és amely sok darabjában az ötvenes évek végéig, a hatvanas évek elejéig tovább élt.

Az elnevezés (Art Deco) arról az 1925-ös párizsi kiállításról kapta a nevét, amelyet már 1915-ben meg akartak rendezni ugyanott, csak éppen közbejött az első világháború. (E kiállítás francia címe, az *Exposition Internationale des Arts Decoratifs et Industriels Modernes* magyarázza a stílus nevét.) Stíluskritikailag — ha lehet ilyen meghatározást adni — a szecesszió, a divatba jött neobarokk és Bauhaus közti átmenet stílusa ez, amely elő-, egy- és utóidejűségben van e stílusokkal. Magyarországon mindenesetre jellegzetes és más a helye, mint akár a szomszédos Ausztriában és Csehszlovákiában, akár a távolabbi Glasgowban vagy Párizsban.

Más, mert a két háború közti hivatalos kurzus kultúrpolitikája minden modernista törekvés mögött valamilyen baloldaliságot gyanított (lévén, hogy a Tanácsköztársaság forradalmi művészete összefonódott az izmusok forradalmi térhódításával), ezért az építészetben, a szobrászatban, a festészetben, de még a kisművészetekben, az iparművészetben sem tudott érvényre jutni mindaz a formai-tartalmi korszerűség, amely a két említett, demokratikusabb berendezkedésű szomszéd országban a maga természetes módján foglalta el az őt megillető helyet a művészetek közt és a mindennapi életben.

Az Art Deco ugyanis a mindennapi élet, a lakás, az életkörülmények, az öltözködés ezerféle aspektusában jutott érvényre itthon és külföldön, nálunk azonban némiképp erőteljesebben és hangsúlyosabban (már csak időbeli elnyújtottsága miatt is), az említett körülmények miatt. Ne higgyük azonban, hogy nem jó művészek színvonalas alkotásai képviselték a magyar Art Decot. Éppenhogy igenis neves alkotók értékes darabjai voltak ezek, amelyek — ma már elfogultság nélkül megállapíthatjuk — mindenképpen alkalmasak arra, hogy múzeumi tárgyként képviseljék korukat

A mai kor kiállítás- és múzeumlátogatója pedig joggal gondolkozhat el azon, hogy még egy-két emberöltővel ezelőtt is mennyi műgonddal és milyen minőségben készültek a már akkor is nagyrészt ipari előállítású, de még kézműves-becsülettel megmunkált tárgyak.

Kenessei András

Észak-Rajna-Vesztfália kultur

A humá

November végén néhány n térium, illetve a kulturális Schwier, Észak-Rajna-Vesztfá Magyarországi programja azon hogy szívesebben vállalta az i seldorfban.

— Mindenekelőtt engedje me dezzem: elégedett-e látogatása er

— Egy kicsit csalódottan jötte végül is záróközlemény nélkül rum. Ezzel nem azt akarom mor sőt, számomra például nagyon mélyes találkozás és véleményc kal, különösen, ami vendéglátó méltó körültekintéssel előkészíte hogy alkalmam adódott tárgyal mindenekelőtt *dr. Köpeczi Bél* attraktív házigazda volt. Azzal hogy a kétoldalú kapcsolatok mazni fogom a további tapaszta *gondjaink és teendőink*, egy ki ra módunkban lesz segítséget met nyelvtanításhoz — ezen a vesebb esélye van a kölcsönöss tatás számos más területe kínálj

— Tudomásom szerint jövőre magyar történelem-tankönyveke

— Tudok róla, fontosnak tart schweigi intézetünk évtizedek érdekében, hogy a kölcsönös o ifjúságunknak a történelmet és vésbé fontosnak, hogy országain kotó művészeit is jobban megis dekében rendezünk jövőre magy

— A tájékozódás, a tájékozotts vénye. Mi Magyarországon mo szerű általános műveltség kritégе szerint tanár, mennyire elége

— Elégedett nem lehet az en elért eredményekkel már csak iskolások kétezer után is aktív lelősségteljes problematika teha amire feltétlenül szükségük lesz dapesten is beszélgettünk arról anyag összeállítását, a tanítást lyekkel feltétlenül számolnunk sa, a tananyag mérlegelése céljá hoz kell ültetnünk a szakembere tapasztalatait. Fontosnak tartom, a technikai ismeretek ellensúlyoz gossá a személyiség-, az egyénisé

— Ön járt Kecskeméten, a Koc az ott szerzett benyomásokat, in

— Sajnos, rövid volt az idő

85. dec. 5.

MAGYAR HÍRLAP

Egészségügyi kiadások az USA-ban

Az élet ára

A gyors léptekkel fejlődő orvostudomány évről évre nagyobb sikerekkel büszkélkedhet *a szervátültetések* terén. Szerencsére ütemesen növekszik azoknak a száma, akik a szervátültetés után még hosszú ideig életben maradnak. Tavaly az Egyesült Államokban 346 szív-, 6968 vese- és 308 májátültetést hajtottak végre, s idén ezek a számok tovább növekszenek. Noha ezek a műtétek még ma sem mindennaposak, számuk azonban oly gyorsan növekszik, hogy az USA-ban egyre többet foglalkoznak a szervátültetések *anyagi* vonatkozásaival.

A vita középpontjában az áll, hogy *ki fedezze* a szervátültetések hatalmas költségeit: a társadalombiztosítás, a magánbiztosítók, vagy pedig a műtétre szoruló. E sokakat érintő vitára akkor kerül sor, amikor az amerikai költségvetés kiadásainak erőteljes *megnyirbálásáról* határozott a törvényhozás. A tervek szerint 1991-re egyensúlyba kerül a költségvetés, s ennek megteremtéséhez a többi között a központi egészségügyi kiadások lefaragása is szükséges.

Nem csak zsebből fizetik

Az egészségügy-gazdaság száraz statisztikáinak tanúsága szerint az Egyesült Államokban *egy szívátültetés költségei elérik az 57—110 ezer dollárt*, a májátültetés viszont 238 ezer dollár kiadással jár.

A szervátültetések egészségügyi biztosítási kérdései *nem egységesen rendezettek* az USA-ban. Vannak olyan szövetségi államok, amelyek a társadalombiztosítás keretében minden költséget megtérítenek. Mások viszont csak „szükséges" esetekben vállalják át a költségeket. A vitáknak tág teret engedő meghatározás nem biztató a beteg számára, hiszen a szükségesség megítélése sok esetben szubjektív tényezőktől függ. Néhány állam viszont a költségek egy részét fizeti csak meg, míg a központi (állami) társadalombiztosítás — indokolt esetben — magára vállalja a kórházi kiadásokat.

Nem egységes a magánbiztosítók gyakorlata sem. Általában *nem fizetnek teljes összegű térítést*, bár újabban a műtéti és a kezelési költségek mind nagyobb részét vállalják magukra. Gondot jelent viszont, hogy az amerikai lakosság 40—50 százaléka *nem rendelkezik magánbiztosítással.*

Elsőbbség a hazaiaknak

Miután sokan várakoznak az USA-ban szervátültetésre, s a rendelkezésre álló, felhasználható szervek mennyisége alatta marad az igényeknek, fontos kérdés a sorrendiség megállapítása is. Ez természetesen *az orvosok* dolga, itt gazdasági megfontolásoknak nincsen helye. De — a jelek szerint — akkor már igen, amikor külföldi páciensekről is szó van.

Egy felmérés tanúsága szerint az Egyesült Államok több, szervátültetéssel foglalkozó kórháza a „sorban állók" között kivételt tett a külföldi, elsősorban *szaúd-arábiai páciensek javára*. Többször fordult elő, hogy a jól fizető szaúdiak *előnyt* élveztek a hazaiakkal szemben. (Mindez oda vezethető vissza, hogy az amerikai kórházipar döntően magánkézben van, s kimondottan nyereségorientált. Egy kórház, vagy kórházi hálózat számára nem mindegy bevételeinek és profitjának alakulása.) A tiltakozás nem maradt eredménytelen: ma már általában *az amerikai állampolgárok elsőbbséget élveznek.*

Az anyagi előnyökre való törekvés persze a hazai várakozók besorolásánál is előfordul. A gyógyintézetek gondosan tanulmányozzák a szervátültetésre várók biztosítását, s akinek jól fizető, „patinás" biztosítása van, az előkelőbb helyre kerül a várólistán. Ezekről az anyagi jellegű kérdésekről és dolgokról ma már nemcsak az amerikai orvosi lapok, hanem a kizárólag gazdasági témákkal foglalkozó kiadványok — Wall Street Journal, Fortune, stb — is sok cikket, észrevételt közölnek. Elmúltak ugyanis azok az idők, amikor a kórház, vagy a műtétet végrehajtó orvoscsoport, vagy éppen egy jótékonysági intézmény maga finanszírozta — esetleg reklámból — a szervátültetés költségeit. Ez a módszer egyébként a „hőskorra", a még szenzációszámba menő és ritka átültetések idejére volt jellemző.

Ne piaci viszonyokon

Több tudományos-fantasztikus könyv íródott és filmek is készültek az emberi szervekkel kapcsolatos kereskedésről. Erről manapság még nincsen szó, de egyre több jogi problémát vet fel az átültetendő szervek megszerzése. Kényes téma ez mind az orvosok, mind pedig az ügyvédek, s nem utolsósorban az elhunyt szervdonor hozzátartozói számára. Az Egyesült Államokban egészségügyi, családi és jogi okok miatt *jóval kevesebb a szerv* az átültetéshez, mint amennyi a várakozók száma. Cinikusnak tűnik, de igaz, hogy a kereslet *messze meghaladja a kínálatot* és a lehetőségeket. Ennek ellenére az amerikai közvélemény nem szeretné, ha a szervátültetések területén is piaci viszonyok uralkodnának.

Gara Szabolcs

MAGYAR HÍRLAP

JEGYZET

Jourdain úr új ruhája

Este nyolckor Átlagnézö visszakapcsolta készülékét az egyes csatornára. Aznap délelőtt ugyanis borotválkozás közben rádiót hallgatott. Megtudta, hogy őt, az Átlagnézőt főidőben akciófilmekkel árasztják el, holott joga és igénye lenne tartalmasabb szellemi táplálékra.

Az egykaptafára készült krimiktől megesömörlötten úgy döntött, megnézi Moliére Urhatnám polgárát a Nemzeti Színház előadásában. Már az első jelenetnél látta: itt újszerű rendezési koncepcióban lesz része. Ráadásul — még a kis szerepeket is — kiváló színészek játszották.

Átlagnézö megörült. Nem is olyan rossz az ő ízlése. Milyen mulatságosnak találja például, amikor Jourdain úr filozófiatanára elöszedi tankönyveit: logikakönyve akkora, mint egy lexikon, a morálkötete viszont kicsi, mint egy zsebszótár. Lesz itt rendezői ötlet, érdemes odafigyelni...

A szabó meghozta végre Jourdain úr pompás új ruháját. Segédei zenekísérettel, udvari ceremóniával öltöztetik fel a nemességbe szédült polgárt. Leveszik otthoni ruháját, nem marad más rajta, mint egy — szemmelláthatóan korhű — alsónadrág. Aztán ráadják sorban a túldíszített bugyogót, a finom csabós inget, a pántlikás, hímzett kabátot, az új parókát és nevetséges kalpagját. Távozás előtt borravalót kérnek. Jourdain úr belenyúl frissen ráadott ruhaköltemények kabátzsebébe és onnan bányássza ki a baksist. Egyre többet és többet, aszerint, hogy nagyságos-, méltóságos-, vagy kegyelmes úrnak titulálják a pénzéhes szabólegények.

Átlagnézö zavarba jött. Ez a szabó talán bankár is egyszemélyben, előre telerakta az új ruha zsebét pénzzel? Vagy egyfajta rendezői ötletet lát, „üzenetet", szimbólumot, amit nem képes egyszerű átlagnézői agyával követni? Vajon a színésznek nem jutott-e eszébe, hogy Jourdain úr valószínűleg bőrzacskóban hordja a pénzét nyakába akasztva, vagy hogy két készséges szolgája segítségével levetett ruhájából keresse elő a borravalónak valót? Persze, nemcsak neki, az Átlagnézőnek van főnöke, hanem a színésznek is: a Rendező.

Átlagnézö szégyenkezett. Miért vesz észre ilyen jelentéktelen részletet, ahelyett, hogy a mondanivalóra, a mű egészére figyelne? Bezzeg, a kommersz krimiknél hányszor becsapják és az izgalom hevében mindig csak utólag jön rá: valami nem volt ki négy sarokra...

Most már az is zavarta, hogy az urhatnám polgár lányának egy szavát sem érti, mert — nyilván rendezői utasításra — bögve-zokogva beszél, hogy a derék Jourdainné úgy hadarja el monológját, hogy jó, ha egy-egy szót kihallani belőle.

Átlagnézö fészkelődni kezdett. Eszébe jutott, hogy másnap nehéz napja lesz, korán kell kelnie. Elzárta készülékét és rosszkedvűen aludni tért.

G. P.

Magyar—szovjet egészségügyi és orvostudományi együttműködés

Magyarország és a *Szovjetunió* Egészségügyi Minisztériuma további öt évre meghosszabbította egészségügyi és orvostudományi együttműködését. Az 1986—1990. évre szóló tervet a két minisztérium képviselői a napokban írtak alá Budapesten, az Együttműködési Állandó Munkacsoport VI. ülésén. Meghatározták együttműködésük fő irányait; eszerint közös tudományos kutatásokat végeznek többek között az anya- és gyermekvédelem, a szív- és érrendszeri megbetegedések, a rosszindulatú daganatok, a munkaegészségügy és foglalkozási megbetegedések, valamint a rekonstrukciós sebészet terén.

A program jórészt a magyar és a szovjet intézetek közvetlen együttműködése révén valósul meg. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem például a Moszkvai Gyermekgyógyászati és Gyermeksebészeti Intézettel együtt a gyermekkori krónikus veseelégtelenség korai felismerésének és gyógykezelésének újabb lehetőségeit, a Moszkvai Pirogov Orvostudományi Egyetemmel pedig a bőrbetegségeknél alkalmazható új immunológiai módszereket kutatja. A Szegedi Orvostudományi Egyetem a Moszkvai Szecsenov Orvostudományi Egyetemmel az epeúti, máj és hasnyálmirigy betegségek új diagnosztikai és kezelési módszereit tanulmányozza. A Debreceni Orvostudományi Egyetem a kijevi Orvostudományi Egyetemmel együtt a krónikus tüdőbetegségek diagnosztikai módszereit vizsgálja. Az Országos Traumatológiai Intézet és a kijevi Ortopédiai Intézet a törések után fellépő csontvérkeringési rendellenességek gyógyításának új módszereivel foglalkozik.

(MTI)

A Béke és Szocializmus novemberi száma

A Lengyel Egyesült Munkáspárt értelmiségi politikáját ismer- a rendkívül bonyolult és ellentmondásokkal

85. nov. 30.

MAGYAR HÍRLAP

GAZDA

A frankfurti kiállítás egyik sztárja: a FORD SKORPIÓ, avagy: ez a válasz Japánnak?

Fekete András felvétele

Európai autóipar

Négykerekűek kihívása

Növekvő eladások, emelkedő termelés — ezek jellemezték a nyugat-európai autóipart 1983-ban és 1984 első félévében. *Sikerágazat?* Aligha. A statisztika ezen számai ugyanis csak az érem egyik oldalát mutatják. A másik szempont az éves mérlegek elemzéséből derül ki. A pénzügyi mutatók a kétségtelenül biztató forgalmi számok ellenére a nyugat-európai nagy autógyárak esetében — tisztelet a kivételnek — *kiábrándítóak.* A javuló eladások ugyanis kíméletlen *árverseny* mellett valósultak meg. A kiskereskedelem egyre nagyobb *árengedményeket* kínált és egyre nagyobb árengedményeket követelt maga is a termelőktől. A gyártók pedig *mérséklődő jövedelmezőséggel*, sőt, egyes esetekben veszteséggel voltak kénytelenek megelégedni. A gépkocsi Nyugat-Európában kétségtelenül puha árucikké vált.

Japán a felelős?

Nem mindegyik fajtája persze. A nagyobb és drágább gépek — a piac alig több, mint 20 százaléka esik rájuk — jobban mennek és nagyobb nyereségrátát is lehet rajtuk realizálni. A „hatok" viszont, akik inkább a piac középső és alsó harmadát célozzák meg, már komoly problémákkal küzdenek. (Ebbe a csoportba tartozik a Fiat, Volkswagen, Renault és Peugeot, valamint a Ford és General Motors kontinensünkön létesült üzemei.) A legnagyobb a piaci részesedése a Volkswagennek — 12,9 százalék —, ettől a Fiat csak 0,1 százalékponttal marad el, de csaknem 12 százalékos súlyával a Ford is ott van a nyomukban. A „hatok" között a piaci részesedés növeléséért éles harc indul — rá kellett jönniük ugyanis arra, hogy csakis egymástól vehetnek el eladásokat, a nyugat-európai piac ugyanis nem bővül. Ez az alapvető probléma.

A hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek elején a gyártók — egymástól függetlenül, de egymás döntéseitől minden bizonnyal befolyásolva — olyan fejlesztésekbe kezdtek, melyek 12—13 milliós piacot tételeztek fel kontinensünk nyugati felén. Miután az új járművek eladásai csak *10 millió darab körül ingadoznak,* az ágazat 2,3—2,5 millióval több autó előállítására képes annál, mint amennyit el is tud adni. A korábbi években persze a „hazai" piac stagnálását az export felfutása ellensúlyozta. 1975-ben még 2 millió nyugat-európai személyautó talált gazdára a harmadik világ és az USA piacain, tavaly már csak 350 ezer járművet sikerült eladni.

A „hatok" a visszaesésért általában *Japánt teszik felelőssé.* A szigetország vállalatai azonban nem csupán harmadik piacokról szorították ki a nyugat-európai termelőket, hanem kontinensünk nyugati felén is komoly problémát okoznak számukra. Ma már a piac 10 százalékát *ellenőrzik* és úgy tűnik, visszatartásukra azok a protekcionista intézkedések, melyeket Olaszország, Franciaország és az NSZK hozott, nem elegendőek. A szigetország cégei ugyanis taktikát változtattak és nem törekszenek mindenáron a közvetlen kivitel növelésére. Úgy tűnik, a jövő — legalábbis részben — *az összeszerelésé,* a nyugat-európai cégekkel kooperációban gyártott járműveké. A Nissan az olasz Alfa Romeoval közösen állítja össze Cherry modelljét Olaszországban, Spanyolországban viszont egy négykerékmeghajtásos változat gyártására készül. Ugyancsak szó van Nissan-üzem létesítéséről Angliában, Newcastle mellett is, míg a Honda és az Austin Rover egy közös fejlesztésű luxusmodellel kívánja a nyugat-európai piacot meghódítani.

Veszteségek

Nyugat-Európa autóipara azonban *a munkaerő 5 százalékát foglalkoztatja,* az évektől függően az ipari termelés 5—8 százalékát állítja elő és az acél- és szerszámgéptermelés 20 százalékát veszi fel. Közvetett hatása is jelentős a feldolgozóipar műszaki színvonalára, szervezettségére. Több vállalat állami tulajdonban van, jelentős az állami részesedése. Annak ellenére tehát, hogy az elmúlt öt év folyamán a „hatok" összesen mintegy 2 milliárd dollár értékű veszteséget szedtek össze, nincs szó távlatokban sem az ágazat valamifajta „felszámolásáról". (Tegyük hozzá, hogy a hatból három, a Fiat, VW és Ford tavaly már nyereséget hozott.

Általában elismert például, hogy a Renault 98 ezer dolgozójából két év alatt mintegy 21 ezertől kellene megválni annak érdekében, hogy a vállalat versenyképes költségszerkezettel tudjon termelni. Igen ám, de 1986 márciusában Franciaországban parlamenti választásokat tartanak és az elbocsájtottak alighanem elfordulnának a szavazáskor a szocialistáktól. Be kellene ruházni — nemcsak a Renault-nak — a termelés automatizálásába, robotokkal való felszerelésébe, a modellek számítógépes tervezésébe is. Figyelemre méltó, hogy a piaci versenyben *mennyire megnőhettek* a fogyasztó igényei: olyan, korábban extráknak tartott és külön megfizettetett tartozékok váltak megszokottá, mint az elektronikus motorvezérlés, a turbómeghajtás.

Az érintett nyugat-európai vállalatok számára azonban éppen most, a legnagyobb szükségben vált gonddá a szükséges tőke megszerzése. A bankok és beruházók többsége ugyanis *kezd elfordulni* az ágazattól.

G. Sz.

A MAGYAR NEMZETI BANK HIVATALOS DEVIZAÁRFOLYAMAI ÉRVÉNYBEN: 1985. NOV. 30–DEC. 2.

Devizanem	Vételi	Közép	Eladási
	árfolyam 100 egységre forintban		
Angol font	7049,40	7056,46	7063,52
Ausztrál dollár	3265,56	3268,83	3272,10
Belga frank	93,46	93,55	93,64
Dán korona	521,88	522,40	522,92
Finn márka	875,88	876,76	877,64
Francia frank	620,61	621,23	621,85
Hollandi forint	1689,25	1690,94	1692,63
Japán yen (1000)	230,36	230,59	230,82
Kanadai dollár	3450,31	3453,76	3457,21
Kuvaiti dinár	16425,89	16442,33	16458,77
Norvég korona	627,81	628,44	629,07
NSZK márka	1893,68	1895,58	1897,48
Olasz líra (1000)	28,00	28,03	28,06
Osztrák schilling	269,55	269,82	270,09
Portugál escudo	29,82	29,85	29,88
Spanyol peseta	30,64	30,67	30,70
Svájci frank	2285,89	2288,18	2290,47
Svéd korona	622,64	623,26	623,88
Tr. és cl. rubel	2797,20	2800,00	2802,80
USA dollár	4756,94	4761,70	4766,46
Ecu (közös piac)	4180,09	4184,27	4188,45

AZ ÁLLAMKÖZI MEGÁLLAPODÁSOKON ALAPULÓ HIVATALOS ÁRFOLYAMOK VÁLTOZATLANUL AZ 1985. NOV. 19-I KÖZLÉSNEK MEGFELELŐEN VANNAK ÉRVÉNYBEN.

Az 1985. július 1-től alkalmazott határidős árfolyamkülönbözeti százalékok változatlanul az 1985. június 29-i közlésnek megfelelően vannak érvényben.

A Magyar Nemzeti Bank 426/1984. számú közleménye szerint hivatalos a Magyar Hírlapban, valamint a bankszervek helyiségeiben közzétett lista.

MAGYAR HÍRLAP

Sosztakovics és Brahms után Kodály

Herczog — harmadszor!

Még a Bartók-évben sikerült kifognom Düsseldorfban a véletlen folytán *Herczog István* első koreográfiáját. A magyar balettáncos évek óta volt már a *Deutsche Oper am Rhein* sikeres szólistája, és első balettszerzői próbálkozása — *Sosztakovics VI. szimfóniájára* — ugyanilyen osztatlan sikert aratott a közönség és a kritikusok körében egyaránt. Magam is elismerően írtam hát lapunk hasábjain — annak idején — arról, hogy Herczog nem keres ugyan mindenáron valami egetrengetően újat és sosem voltat, de amit felvállal, azt rendkívül muzikálisan, sőt, táncosan oldja meg. Jó szívvel ajánlottam hát a hazai szakma illetékeseinek szíves figyelmébe... Ám de mindmáig — hiába!

Pedig a fiatal koreográfus időközben megalkotta második darabját is, mégpedig *Brahms III. szimfóniájára*. És a napilapok, a szakfolyóiratok balettkritikusai ezúttal is egyöntetűen megállapították, hogy a balett — szerencsére — nem azon bíbelődik feleslegesen, vajon „hősies", avagy „tragikus" hangvételű-e a zenemű eredendően, hanem *magyaros temperamentummal diktál magyaros tempót*, ami a koreográfiát erőteljessé, fiatalossá — és végső soron — *sikeressé* teszi. (A teljesség kedvéért hadd tegyük hozzá rögtön azt is zárójelben, hogy ugyanezeknek a lapoknak ugyanezek a kritikusai ugyanezen a balettpremieren olyan világhírű koreográfust „vágtak le" *Debussy* Faunja kapcsán, mint a Marseille-ből érkezett *Roland Petit!)* A bemutatón ott voltak bonni kirendeltségünk magyar illetékesei is, akik — a közönséggel együtt — nem fukarkodtak a vastapssal, majd a Nyugat-Berlinben táncoló *Csarnóy Kati* révén hazakerült e darab videofelvétele, amelyet Operaházunk balettigazgatója, — *Orosz Adél* — is megtekintett, többedmagával. Mint utóbb — kérésemre — készséggel elmondotta: a darabot sikerültnek találja, de saját megítélése szerint, túl hosszú ahhoz, hogy az opera repertoárjára kerüljön... És egyelőre maradt minden a régiben.

Időközben megalakult *az operaház balettstúdiója*, amelyik mindmáig koreográfiai gondokkal küzd egyelőre és nyíltan bevallott célja — többek között — *külföldön élő magyar tehetségek felkérése* vendégszereplésre. A szándék kétségtelenül dicséretes! Ám de az elhatározástól a megvalósulásig — úgy tűnik — itt is *elég hosszú az út...* Közben viszont Herczog István nem pihent a babérjain és *megalkotta harmadik koreográfiáját* — ezúttal már kimondottan magyar témára, *Kodály Galántai táncaira* — az előzőekhez hasonló sikerrel. A tizenöt perces, tizenöt szereplős férfibalett elejétől végig feszültséggel telített — mint azt a német kritikák kiemelik — és külön erényeként *dicsérik ezúttal is magyaros jellegét, amelynek keretében a stilizált néptánc szépen simul a klasszikus alapokon álló modern balett jellegéhez.*

Így hát már egy egész estét betöltő koreográfiai műsora van Herczog Istvánnak Düsseldorfban... *És most — végre — megtört itthon a jég!* A *Fészek Művészklub* igazgatója — egyben a *Táncfórum* évek óta, hétről hétre megismétlődő rendezvényeinek szervezője és művészeti vezetője: *Galambos Tibor* (aki szintén szakmabeli, mert eredetileg néptáncos, és ma is néptánckoreográfus „civilben") szeretné meghívni egész társulatával, teljes koreográfiai repertoárjával hazai fellépésre a Rajna-parti magyar szólistát és balett-tervezőt a közeljövőben Budapestre, aki viszont — jó magyar állampolgárhoz illően — előre felajánlotta tiszteletdíját az épülő Nemzeti Színház javára.

Várjuk a magyarországi premiert!

Wagner István

Százötven éve született Mark Twain

Ugyanaz a világra nyitott érdeklődés, ugyanaz a szatirikus látásmód és irónikus ábrázolás, ugyanaz a parodizáló hajlam, ugyanaz a racionális észjárás és rejtett líra — s másfelől ugyanaz a sors: a vágy, enciklopédiába foglalni a nagy egészet, s helyette többnyire alkalmi rövid írások, humoreszkek; a nagy regényszintézisek igénye, s csak két igazán maradandó hosszabb epikus alkotás — igaz, hogy ezek remekművek —; ugyanaz az óhaj az írófejedelem méltóságteli rangjára, helyette örök futás a pénz után; az álom a nyugalmas fészekről, s helyette folytonos utazás, s elszenvedni még felesége, leánya halálát is. Tovább élt Mark Twain, mint Karinthy Frigyes, de nem írt többet, és idős korában alig alkotott már igazán jelentős műveket.

Amiben különböznek: Karinthy Európában élt, Kazinczy, Arany és Ady kultúráján meg nyelvén csiszolódott — társa, Samuel Langhorne Clemens néven egy Missouri állambeli kisvárosban született a múlt század még civilizálatlan Amerikájában (maga is pionírkalandosságú fiatal éveket élve meg aztán) — innét látásmódjának csiszolatlanabb eredetisége, stílusának nyersesége (amit szokás volt később a szemére vetni, de ami mai szemmel karakterének egyik legjellemzőbb vonása). És talán ezért van, hogy a Tom Sawyer fordulatos története — ami akkor és ott köznapi valóság volt — ma elsősorban a kalandkedvelő ifjúság olvasmánya, a Huckleberry Finn pedig már szándékosan a fiataloknak is készült; mindez azonban nem minősít: egy percre sem teszi kétségessé, hogy mindkét mű és a kazalnyi maradék legjava klasszikussá nőtt az időben.

L. A.

lése

em mossuk kezeinket

Jómagam például az említett hozzászólás után azon morfondíroztam, vajon a közművelődés feladata-e, hogy megtanítsa az embereket az illemhelyhasználat után kezet mosni. Rádöbbentem, hogy erre a kérdésre tulajdonképpen sem határozott nemmel, sem egyértelmű igennel nem lehet felelni. Talán csak egy olyan jószándékú, bár határozatlannak tűnő mondattal: lehetséges, hogy időnként *az is a feladata.* Hiszen a közművelődés napszámosai, hősei és áldozatai, a néhány évvel ezelőtti „lángoló próféták" és a mai közművelődés racionális „üzletemberei", tehát mindazok, akik a nehézségek ellenére még mindig a népművelői pályán dolgoznak — régen rájöttek arra, hogy a kultúra, a közművelődés egyáltalán nem egzakt, pontosan körülhatárolható valami.

Ám, talán éppen ez a körülhatárolatlanság, meghatározhatatlanság teszi, hogy a népművelők ma valahogy nem találják a helyüket a társadalomban, és sok esetben a társadalom sem tud mit kezdeni velük. Holott köztudomású, hogy nagymértékben megfogyatkozott a szakma presztízse, egyre kevesebben szegődnek manapság népművelőnek, egyre rosszabbak a művelődési intézmények működési feltételei, mindez pedig visszahat a munka színvonalára, ami viszont ismételten csak növeli a részvétlenséget. És bezárulni látszik az „ördögi kör".

Ha mindez így igaz — és valóban igaz, hiszen az egyesületnek a küldöttközgyűlésre készített beszámolója is feltárja a szakma gondjait — hogyan lehetséges, hogy a népművelők nem tudták jobban kihasználni ezt a ritka, mindössze három évenként adódó szakmai fórumot problémák felderítésére és — viták kereszttüzében — valamiféle megoldás kutatására, a belső, szakmai megújulás konkrét feltételeinek és lehetőségeinek megfogalmazására?

Csak egyetlen népművelő mondta ki határozottan azt —, ami szerintem a mai gazdasági helyzetben az egyedüli, reálisan elképzelhető megoldás —, hogy mivel több pénz az ismert okok miatt nemigen várható, a szakmának teljes belső megújulásra „termékszerkezet-váltásra" van szüksége, ha a jövőben eredményesen akar dolgozni.

Székely Anna

Idén első ízben

Átadták a Várady-díjat

A hazai színházi élet gyakorlatában szokatlanul hosszú időt, 13 esztendőt töltött *Várady György* a Győri Kisfaludy Színház élén. 1963 és 1976 között a vezetése alatt álló színház bátran nyúlt a kortársírók darabjaihoz. Nemcsak a társulat, hanem a város, az egész megye szerette, becsülte a színházigazgatót.

Nevéhez fűződik a fertőrákosi Barlangszínház megteremtése, és 1976-tól haláláig a Vidám Színháznak főrendezője volt. Várady Györgyöt nem felejtették el Győrött. A megye, a város vezetése, a színház kollektívája Várady-díjat alapított, amelyet *idén első ízben osztottak ki.* A tegnap megrendezett ünnepségen *Bede Fazekas Csaba*, a Győri Színház magánénekese kapta meg az elismerést. Az ünnepségen megjelent *dr. Pozsgay Imre*, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtitkára, és *dr. Lakatos László*, a Győr-Sopron megyei pártbizottság első titkára is.

takáts

Válságban az USA mezőgazdasága

Rekorderedmények és rekordgondok

Az amerikai gazdaság 1982—84. között a második világháború utáni időszak legvirágzóbb éveit élte át. Az alacsony infláció, a foglalkoztatottak számának növekedése, a termelékenység és a termelés emelkedése a legtöbb gazdasági ágazat számára fellendülést hozott. A konjunktúra hulláma azonban nem érte el a mezőgazdaságot, amely több éve a harmincas évek válságához hasonló súlyos helyzetben van.

Az agrárszektor válságának története a 70-es évekre, valamint az évtizedfordulóra nyúlik vissza. Az elmúlt évtizedben az amerikai mezőgazdaság *ritka jó konjunktúrát élvezett:* világszerte emelkedtek a mezőgazdasági terményárak, s ekkor még nagy kereslet mutatkozott az amerikai agrárcikkek iránt. A farmerek jövedelme gyorsan bővült, s az alacsony kamatlábak is újabb beruházásra, termelésbővítésre ösztönöztek az ágazatban. Az infláció növekedésétől való *félelem* ráadásul arra késztette a farmereket, hogy pénzüket újabb földek vásárlásába fektessék, s ezzel tovább bővítsék termelésüket.

A 80-as évek elején *lényeges változás* következett be a világgazdaságban, s ugyanakkor az amerikai agrárszektorban is. A magasra szökött kamatlábak miatt a farmerek mind kevésbé tudták visszafizetni a korábban felvett hiteleket. A termelőknél jelentkező pénzszűkét az is fokozta, hogy *zuhanni kezdtek az árak* a világpiacon, s visszaesett az importkereslet is. Mindez azokban az években történt és történik, amikor az amerikai mezőgazdaság termeléseredményei évről évre *rekordot döntenek.* Az agrárszektorban a nehézségek hatására *megszaporodott a csődeljárások száma,* s napjainkban az USA mezőgazdasága történelmének egyik legnehezebb időszakát éli át.

Tavaly szeptember óta a mezőgazdasági árak 13 százalékkal csökkentek. Áremelkedésre egyelőre nincsen kilátás, hiszen az Egyesült Államokban a terményraktárak — a rekordtermés következtében — tele vannak, világszerte növelte idén teljesítményét a mezőgazdaság, s a még mindig erős dollár, valamint a gyenge kereslet akadályozza a kivitelt. A kritikus helyzet jól tükröződik a farmerek jövedelmében: tavaly még 34,5 milliárd dollár bevételre tettek szert, idén viszont az előrejelzések szerint jövedelmük 23—27 milliárd dollár között lesz. A *bevételcsökkenés* kedvezőtlenül befolyásolja a hitelek visszafizetését is, s várhatóan 1985-ben *újabb csúcsot ér el a farmcsődök száma.* (Az USA-ban 2,3 millió farm 212 milliárd dollár adósságállománnyal rendelkezik.) A farmerek kedvezőtlen anyagi helyzetéhez az is hozzájárul, hogy rohamosan *csökken a földterület ára.* 1981-ben még az egységnyi földár négyszerese volt az 1970. évinek, ma viszont 19 százalékkal marad el a négy évvel ezelőtti csúcstól.

A külpiac sem jelent zsilipet és mentőövet a túltermelés, illetve a megrendült helyzetű mezőgazdaság számára. Tavaly az agrárexport 13 százalékkal volt kevesebb, mint 1981-ben, az idei év első hat hónapjában pedig 21,5 százalékkal csökkent a tavalyi első félévhez képest. Egyelőre nem várható a kivitel növekedése, hiszen a legfontosabb agrárimportőr országokban fokozatosan emelkedik a termelés, s a korábbi importőrök egy része maga is exportőrré vált. 1981-ben az USA részesedése a világ mezőgazdasági exportjában 20 százalék volt, ma pedig alig éri el a 17 százalékot. S az előrejelzések szerint ez az arány tovább csökken az évtized végéig.

Az amerikai mezőgazdaság válsága *számos ágazatot hozott súlyos helyzetbe.* A csődök számának emelkedése megrendítette az amerikai agrárfinanszírozó bankok egy részének pozícióját, hiszen a fizetésképtelenség miatt nem tudták behajtani kintlevőségeiket. A tavalyi huszonöttel szemben idén már *46 agrárbank volt kénytelen maga is csődöt jelenteni.* Nehéz helyzetbe került a mezőgazdasági gépipar is, amelynek gyártókapacitását a kedvező beruházási konjunktúrára méretezték. A pénzhiány és a túltermelés miatt a farmerek szinte teljesen *leállították gépparkjuk bővítését.* Az idei év első nyolc hónapjában például 9 százalékkal kevesebb traktort értékesítettek, mint az előző esztendő azonos időszakában.

Ebben a helyzetben a mezőgazdasági gépgyártók tömegesen bocsátják el dolgozóikat, egymás után zárják be a termelő üzemeket, s szinte megfulladnak a hatalmas raktárkészletekben. (1979 óta több mint 50 százalékkal csökkent a mezőgépgyártó vállalatok munkáslétszáma.) Az amerikai kormány előtt is egyértelmű, hogy a farmerek a kamatok ugrásszerű emelkedésének, valamint a megváltozott piaci helyzetnek az áldozatai. Ennek ellenére *nem tudja a költségvetés kárpótolni őket a veszteségekért,* nem tudja megakadályozni a csődök számának bővülését. Nem is tudhatja, hiszen az USA költségvetése idén több mint 200 milliárd dolláros hiánnyal zárja az évet.

Miután a költségvetési hiány már elérte a kritikus mértéket, a törvényhozás a deficit gyors lefaragását tűzte ki célul: az elképzelések szerint 1981-ben a költségvetési mérleg egyensúlyba kerül — a szociális és egyéb, nem katonai jellegű kiadások drasztikus megnyirbálása révén. A mezőgazdaság tehát *csak csökkenő mértékű támogatásra számíthat* a költségvetés részéről.

Nem véletlen, hogy éppen *idén újult fel az amerikai—közös piaci gabonaháború.* Az USA azzal vádolja a Tízeket, hogy a gabonakivitel szubvencionálása tette lehetővé az új — korábban amerikai érdekeltségű — piacok megszerzését Nyugat-Európa számára. A Közös Piac ugyan ezt tagadja, de az USA — piaci részesedése növelése érdekében — *meghirdette nyíltan a támogatott búzakivitelt.* Mindez azonban nem oldja meg, sőt nem is enyhíti az amerikai mezőgazdaság súlyos gondjait. Az agrártermelők *egyelőre kilátástalannak ítélik meg helyzetüket,* s ezt a véleményüket a hatóságok sem igyekeznek megcáfolni . . .

Gara Szabolcs

Filmlevél

A tanítványok

Aki soha nem volt *tanítvány*, csak különböző oktatási intézmények előbb beiratott, majd beiratkozott *tanulója, hallgatója*, s ráadásul nem is vágyott semmiféle szellemi „istállóba" tartozni, az hozzám hasonlóan nyilván elsősorban a szkepszist hallja ki *Bereményi Géza* filmjéből, *A tanítványokból.*

Nem Bereményié az első magyar film, mely döntően egyetemen, egyetemközelben, egyetemhez kapcsolódó szellemi műhelyben játszódik — de soha, egyetlen filmben sem volt ilyen erős a „tanítványi" szerep iránti szkepszis, a mesterekben való megcsalatottság érzése. Mesterekre tudvalevőleg akkor van szükség, ha tanításuk és példájuk átöröklődik, sőt, kamatozódik az évtizedek során, mígnem a tanítványból is mester lesz. E történet mestereit azonban félresodorta a történelem, megöregedett tanítványaira pedig nem kíváncsi senki, legkevésbé a fiatal nemzedék. (Mármint a filmen *belül* — míg magának a filmnek az elkészülte éppen azt mutatja, hogy e hajdani, elfelejtett mesterek és elkallódott tanítványok története mégis érdekes lehet egy olyan író-rendező számára, aki a mai harminc-negyven közti generáció egyik legjellegzetesebb képviselője.)

A film „főideje" az 1938 és 1941 közötti korszak, amikor a tudósból lett politikus, *Teleki Pál* fiatal, néphez közeli értelmiségiekkel is erősíteni akarta azt a törekvését, hogy a forradalmi változásokat és a Hitlerhez való csatlakozást egyaránt elkerülve őrizhesse meg, illetve állíthassa helyre a „történelmi" Magyarországot. Sokan akkor is tudták, hogy ez törékeny illúzió: s később, tragikus öngyilkossága pillanatában maga Teleki is felismerhette reményei tökéletes csődjét.

A társadalom elmaradottsága olyan szintet ért el, hogy a fájdalommentes, mérsékelt változás elképzelhetetlenné vált, csak a jobboldali és a baloldali radikalizmus versenghetett a jövőért, a külpolitikai konstelláció pedig a magyar semlegességet tette lehetetlenné. Teleki tragédiája maga is nagy téma, ám Bereményi ezúttal a tanítványok, a megnyerendő fiatal értelmiségiek felől közelít személyiségéhez.

Teleki és professzortársa, *Magyary Zoltán* (mindketten saját nevükön szerepelnek a filmben) tanítványai, részben egymással is versengve, a *hatalom által is tolerálható reformok* optimumát igyekeznek tudományegyetemi eszközökkel megállapítani, miközben „odakint" megtörténik a történelem, szétrombolva előbb Telekit és a semlegességet, majd a szó szoros értelmében Budapestet, s aztán testben-lélekben a túlélőket. Köztük a film harmadik „mesterét", a *Török Imre* néven szereplő *Kovács Imrét*, aki a két profeszorral szemben akkor a forradalmat képviselte — de a jelenidejű folytatásban, gyógyíthatatlan betegségével és három évtizedes amerikai emigrációjával szintén a *„kudarcot vallott haragot"* képviseli. (Azóta el is hunyt, odakint — lánya már, mint egy interjúban olvashattuk, nem is beszél magyarul.)

A három mesterrel, a hatalmat, a technokrata reformot és a forradalmat képviselő három történelmi személyiséggel szemben a film központi „tanítványa", *Fehér József* túléli azt az időszakot is, a nyolcvanas évek elejének Budapestjén igyekszik folyamatosságot találni maga és fia, ifjúkora és öregkora között. Sikertelenül.

Eszenyi Enikő és Eperjes Károly a

Az ifjúkori Fehér Józsefet egyébként *Eperjes Károly*, az időskorit a színész édesapja, *idősebb Eperjes Károly* alakítja, míg az „apa fiaként", hamisíthatatlanul bereményiesen, ismét csak Eperjes Károlyt (az ifjabbat) láthatjuk.

Fehér József egy rendkívül jellegzetes típust képvisel: azt a népből jött értelmiségit, aki a régi rend legutolsó pillanatában, sok megaláztatás után csatlakozott az akkori „úri osztályhoz", hogy aztán a bukást követően annál kitartóbban részesüljön a nehézségekből. E tanítvány diákként alig ért valamit Magyary professzor tanaiból, ügyesebb társai ide-oda lökdösik, maga a professzor is gyanakodva méregeti — de évtizedekkel a „történet" után szinte egyedül vallja magát az elfelejtett professzor tanítványának. Az akció verenyfutásában lemarad, de a verseg nél is mélyebb feledésbe a hűséget választja. Nem pá tosszal, nem hősiesen, hanen kissé idegesítő monomániával amire fiának csak egy válasz van: *„Menjünk inkább strandra."*

A film igazi mestermunka talán érdektelen is megemlíte

Rádiófigyelő

Hallgass

A karrierista állatkerti igazgató, hogy főnökei kedvébe járjon, mindenben takarékoskodni kezdett. Uralkodása idején a zsiráfoknak rövid volt a nyaka, a mosómedvék csak ritkán mostak, s az elefántot gumiból csinálták, hogy ne kelljen olyan sok pénzt kiadni egy valódi elefántra. Ám mi történt? A gumielefántot két altiszt gázzal

elhangzása után, amikor m éppen mosolyra húzódott szánk, előbukkant egy apró k fintor, átsuhant rajtunk val mi furcsa gondolat. Nevettü ugyan, de nem úgy „magyar san", hahotázva, fuldokolv inkább kicsit zavartan és f szengve, a fura „gombostű

Fellendül a műkincs-kereskedelem

85. 10. 18.

Menekül a pénz

Több mint egy évtizede tart az a fellendülés a világ műkincskereskedelmében, amelyet a vezető nyugati valuták és az arany árfolyamának szeszélyes ingadozása, valamint az infláció váltott ki. A vagyonnal rendelkezők igyekeznek pénzüket úgy befektetni, hogy a vásárolt tárgyak, ingatlanok megőrizzék, sőt növeljék annak értékét. A leginkább értékálló befektetés a műkincsek vétele és eladása.

A statisztikák tanúsága szerint a műkincsek spekulációs célú felhalmozása *jó befektetésnek bizonyul*, a festmények, a szobrok, a bútorok, a porcelánok, az érmék, s nem utolsósorban az antik ékszerek ára folyamatosan emelkedik. A műkincs-kereskedelem azonban napjainkban más „műfajokra" is kiterjed: kristályokra, bélyeggyűjteményekre, híres emberek kéziratairа és levelezésére, hangszerekre, ritka könyvgyűjteményekre, s a sort még hosszan lehet folytatni. Elmondható tehát, hogy a befektethető pénzzel rendelkezők *szívesen vásárolnak mindenféle értéket*, antikvitást, mert befektetett tőkéjük ezen a területen jelenleg jobban jövedelmez, mint a termelés vagy a szolgáltatások szférájában.

A műkincs-kereskedelem konjunktúrája *nagy fellendülést hozott* az „iparág" két vezető vállalatának, az angol Sotheby, valamint a Christie cégeknek. Mindkét patinás, nemzetközi műkincsárverésekre szakosodott vállalatot még a múlt században alapították, s azóta folytatnak egymással széles versenyt a minél nagyobb piaci részesedés megszerzéséért. A két versenytárs ma már multinacionális vállalat, hiszen a világ számos országában rendelkeznek *árverési leányvállalattal*. A szakma első számú cége a Sotheby volt csaknem egy évszázadon át, egy évtizede azonban számottevően megerősödtek a Christie pozíciói is. Mindezek következtében évtizedünkben tovább *erősödött a harc* a két árverési vállalat között.

1982-ben az amerikai műkincspiacon a Christie átvette az eladási elsőséget a Sothebytől. Eladásainak értéke meghaladta a Sothebyét, s a vezető hely elvesztése új lendületet adott a trónfosztott vállalat piaci munkájának. A küzdelemben ma ismét a Sotheby az első az óceán túlsó oldalán. Forgalmának értéke tavaly elérte a 642 milliló dollárt, a világ műkincs-kereskedelmében pedig 54-ről 60 százalékra növelte részesedését. A Christie amerikai forgalma viszont számottevően visszaesett, s nem haladta meg a 476 millió dollárt. Ugyanakkor 8 százalékkal sikerült növelnie forgalmát az USA-n kívül.

A Sotheby előretörésének az a magyarázata, hogy versenytársánál jobban vette figyelembe az amerikai műkincspiac sajátosságait, *jobban élt a hirdetési lehetőségekkel*. Jól jellemzi a helyzetet, hogy a tavaszi, kortársművészek alkotásaiból rendezett aukción a Sotheby 13,2, a Christie pedig 4,8 millió dollár bevételre tett szert.

A két cég, persze, *nem válogat a módszerekben* az amerikai piacon, ha üzletről van szó. Ha az egyik tudomására jut, hogy valaki értékesebb gyűjteményt ajánl föl árverésre a versenytársnak, rögtön jelentkezik — magasabb árajánlattal. Ugyanez vonatkozik az úgynevezett levélhirdetési kampányokra, amelyekben „becsülettel" odamond egymásnak a két vállalat. Az árverés-biznisz virágzásának eredményeként a két versenytárs folyamatosan *korszerűsíti tevékenységét és terjeszkedik*. Új árverési házakat nyitnak világszerte, s igyekeznek bekebelezni a szakma kisebb cégeit. Fő ellenségük az *illegális műkincs-kereskedelem*, más néven, a műtárgyak lopása és csempészése. Nagy összegeket költenek az ilyen tevékenység leleplezésére; saját detektívjeik jelen vannak a világ műkincs-kereskedelmének „forró" pontjain.

A két árverési ház üzletpolitikája a gyűjtőszenvedély mellett a spekulációs kedv felerősödésére épít. Egyelőre *kedvező üzletmenetre számíthatnak*, mert a világgazdasági konjunktúra gyenge lábakon áll, a dollár folyamatosan veszít értékéből a nyugat-európai valutákhoz képest, az arany kincsképző funkciója pedig halványodik.

Gara Szabolcs

— *Úgy tudom, a szerepvállalás, a pozíciók átalakulása némiképp bosszantja.*

— Erről szó nincs. Csupán a gazdasági érdek az, amit szeretnénk jól szolgálni. A Masped jól funkcionál, az új idők új kihívását megválaszoltuk. Amiatt fáj a szívem, hogy a kisebb részesedésünk miatt külföldi tárgyalóasztalnál néha puhábbak érveink!

— *Ez nem egészen világos...*

— Kérem. A Masped évente húszmillió dollárnyi összeget hoz vissza az államnak azzal, hogy hagyományos partnereitől — a biztos megkár háromszáz millió forintra rúgott, több mint 240 millió forint értékű terméke elpusztult. *Mi lett velük, végleg elvesztették termékeiket?*

— A kárt rendeztük, ez hozzátartozik az üzlethez, illetve *vállaltuk*, amit egy szállítmányozónak ilyenkor illik vállalni. Ma már ez a tűz csupán rossz emlék, abban az értelemben is, hogy a Masped azóta „kigazdálkodta" a veszteségeket. Partnereinknek nem is kell törődni ezzel, és aggódni árujukért — ezért fizetnek bennünket...

Matkó István

NDK—magyar gazdasági kapcsolatok

Rendezvénysorozat Budapesten

A gazdasági és műszaki-tudományos együttműködés fejlesztésére az NDK rendszeresen szervez külkereskedelmi tájékoztatási napokat. Magyarországon ezeknek a rendezvényeknek jó hagyományai vannak. Október 21—25. között immár kilencedszer mutatják be az NDK külkereskedelmi vállalatai és kombinátjai a magyar szakközönségnek a legújabb eljárásokat és gyártmányokat, valamint ezek alkalmazási lehetőségét, a termelés új fejlesztési irányait.

Az idei rendezvénysorozatnak különös jelentőséget ad, hogy röviddel az 1986—1990. évi NDK—MNK hosszútávú kereskedelmi egyezmény megkötése után rendezik meg. A mostani tájékoztatási napok *középpontjában* az általános gép-, a mezőgazdaságigép- és a járműgyártás áll. Az NDK budapesti Kulturális és Tájékoztatási Központjában így többek között előadások hangzanak el a mezőgazdasági technikáról, a járműgyártásról, az orvosi és labortechnikáról, valamint a mikroelektronika szerepéről a háztartási mosógépekben.

E témák megválasztása nem véletlen, hiszen a fémfeldolgozó iparra az NDK—MNK összárucseréjének 65 százaléka jut. Az általános gépgyártás, mezőgazdasági gépgyártás és járműgyártás az NDK Magyarországra irányuló exportjában ráadásul az első helyen áll.

Az NDK-ból származó technika alkalmazása hozzájárult a magyar mezőgazdaság sikeres fejlődéséhez. Több, mint 30 éve szállítja a Fortschritt Külkereskedelmi Vállalat a hozzá tartozó kombinátok termékeit Magyarországra, elsősorban gabonabetakarításhoz, előkészítéshez, szemes takarmány előállításához, állattartáshoz és tejtermeléshez. Az első E 512-es kombájnt 1970-ben szállították Magyarországra, nemrég, az Agromasexpo '85 idején a Fortschritt Landmaschinen mára a 9 ezredik kombájnt adhatta át — természetesen közben állandóan továbbfejlesztett műszaki paraméterekkel — Magyarországnak. További jelentős szállítások voltak eddig például különféle típusú vetőmag-előkészítő gépekből, önjáró darukból, járvaszecskázóból, valamint rendrearató-gépből.

Nem kisebb súllyal szerepelnek a két ország árucseréjében a Transportmaschinen Külkereskedelmi Vállalat szállításai sem. Az NDK export fő tételeihez tartoznak évek óta a W 50-es Barkas, valamint Robur és Multicar haszonjárművek. Az 1985 végéig kereken 74 ezer darab W 50-et és 40—40 ezer darab Barkas és Robur került Magyarországra. Szilárd helyet foglal el az árulistákban az NDK személyautó és motorkerékpár exportja is. A tájékoztatási napok idején, október 24-én adják át a 300 ezredik Trabantot Magyarországnak. Ki kell még emelni a Wartburg-szállítmányokat — 1985 végéig körülbelül 215 ezer darab —, valamint az eddig több mint 300 ezer mopedet és 200 ezer kerékpárt.

Magyarország az NDK legnagyobb kereskedelmi partnere járműgyártás területén. A két ország járműipara a termelési profilban *kiegészíti egymást.* Amíg Magyarország személyautó és haszonjármű igényének jelentős részét az NDK-ból szerzi be, az NDK csaknem teljes buszszükségletét Magyarországról importálja. Ezen kívül több részegység cseréjére kerül sor. A hosszú távú tervegyeztetés alapján az NDK és az MNK között az 1986—1990-es időszakra megkötött hosszú távú kereskedelmi egyezmény ebben az iparágban is azonos árucsereszintet, illetve ennek emelését irányozza elő.

A megvalósítás természetesen aktív, céltudatos és intenzív piaci munkát igényel. A tudomány és a technika rendkívül gyors fejlődése, az új ismereteknek a termelésbe való bevezetése érdekében ez különösen fontos. A megvalósítást elősegítheti, ha az együttműködés nemcsak az árucserében, de a termelés fejlesztésében is intenzívebbé válik.

A tájékoztatási napok hozzájárulnak e célok megvalósításához. A magyar szakközönség bizonyára ebben az évben is élénk érdeklődéssel, figyelemmel kíséri ezt a rendezvénysorozatot.

Walter Mackowski,
az NDK magyarországi nagykövetségének kereskedelmi tanácsosa

Nemzetközi gyógyszerpiac

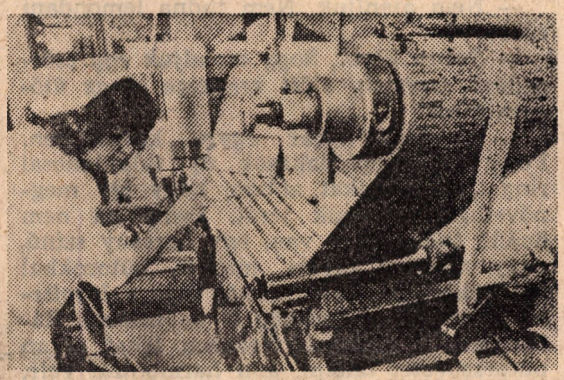
85. nov. 30.

A névtelenek forradalma

Évtizedünk eddig eltelt éveiben a világszerte növekvő gyógyszerfogyasztással együtt jár az áremelkedés is. Ez utóbbi irányzatban idén már a változás bizonyos jelei tapasztalhatók, ugyanis az úgynevezett generikus gyógyszerek megjelenésével mind több készítmény ára esik. A generikus gyógyszerek csoportjába azok a készítmények tartoznak, amelyeket a szabadalmi védettség lejárta után az „anyagyógyszerrel" azonos összetételben gyártanak, de nem viselhetik a korábbi márkanevet.

Az Egyesült Államokban a nyár végén járt le 22 év után a svájci Hoffmann—La Roche konszern Valium nevű nyugtatójának szabadalmi védettsége. Ebből az egész világon ismert és elterjedt gyógyszerből évente 354 millió dollárnyit forgalmaztak az amerikai piacon. Az amerikai gyógyszerhatóság három hazai gyógyszergyárnak adott engedélyt a Valiummal teljesen megegyező nyugtató gyártására. Az egyetlen kikötés az, hogy az „új" gyógyszert nem hozhatják forgalomba a régi márkanév alatt. A Valium példája nem egyedülálló sem az amerikai, sem pedig a nemzetközi gyógyszerpiacon.

Az USA-ban még 8 lejárt szabadalmi védettségű medicina gyártását engedélyezték — természetesen más név alatt — a közelmúltban. „Szabad a gazda" tehát, s ennek az irányzatnak már tapasztalhatók az első kedvező jelei a fogyasztók számára. Az amerikai lakosság évente 21 milliárd dollárt költ a receptre felírt gyógyszerek kiváltására. A 21 milliárdos piac 20 százalékát már a generikus

Ahol a név is fontos: Aspirin-csomagoló gép a Bayer-cégnél.

gyógyszerek uralják, mert az orvosok is szívesebben írják fel ezeket az olcsóbb készítményeket. A szakemberek véleménye szerint a jövőben ez az arány elérheti akár a 40-50 százalékot is.

A gyógyszerfogyasztók átlagban 40 százalékkal fizetnek kevesebbet a generikus készítményekért, mint az eredeti gyártmányokért. (Érdemes hangsúlyozni, hogy nem „feketén" előállított gyógyszerekről van szó, hanem a korábbi márkával teljesen azonos gyártmányokról. A gyógyszergyárak generikus termékei szigorú hatósági vizsgálatok után juthatnak csak el a fogyasztókhoz.)

A generikus készítmények azért olcsóbbak nagy nevű elődeiknél, mert a gyártókat nem terhelik a gyógyszerrel kapcsolatos kutatási és fejlesztési költségek. Jól jellemzi ennek a tényezőnek a jelentőségét az, hogy míg 1980-ban a világ vezető gyógyszergyárai éves forgalmuk 11 százalékát költötték kutatásra és fejlesztésre, addig ma ez az arány eléri a 15 százalékot. Emellett nem kell dollármilliókat hirdetésre, valamint az orvosok „megdolgozására" és ingyen minták küldésére fordítani. Ezek a költségek mind megtakaríthatók, s új gyógyszerek kifejlesztésére, vagy éppen a kutatások meggyorsítására fordíthatók.

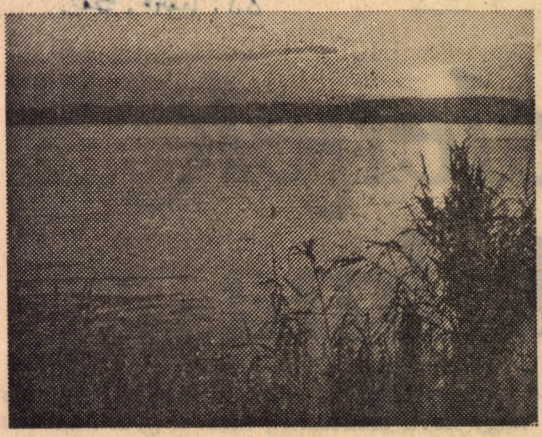
Az Inderal nevű szívgyógyszerért eddig 16 és fél dollárt kellett fizetni az amerikai patikákban. Miután lejárt a szabadalmi védettsége, utódjáért csak 11,95-öt kérnek. Az Inderallal azonos generikus gyógyszer csak augusztus második felében jelent meg az amerikai gyógyszerpiacon, s október közepén már 15 százalékos részesedést szerzett elődje eladási statisztikáiból. Az előrebecslések szerint egy éven belül a generikus készítmény már 50 százalékban fogja helyettesíteni az Inderalt.

Ami persze árcsökkenést jelent a fogyasztónak, az bevételkiesést hoz az eredeti készítmények gyártóinak. A tapasztalatok szerint a generikus készítmények megjelenése után az eredeti márkás gyógyszer piaci pályája lefelé ível, s a gyártók bevételei is ezzel párhuzamosan zuhannak. Érthető tehát, hogy az eredeti készítményeket előállító gyógyszergyárak számára a generikus medicinák keserű pirulát jelentenek. De nincs mit tenniük, hiszen a szabadalmi oltalom nem tart örökké.

Mindezek ellenére a „márkák" gyártói igyekeznek a legnagyobb hasznot kipréselni készítményeikből még a védettség lejárta előtt. Amikor közeledik a szabadalmi oltalom lejárta — tehát a generikus készítmények még nem lehetnek a piacon — a gyógyszergyárak szinte szemérmetlenül emelik az árakat, hiszen nincsen helyettesítő termék. Az Inderalt például az American Home gyár 1982 és 1984 között évente 18,7 százalékkal árusította drágábban, a Valium esetében pedig az éves áremelés 19 százalék volt.

Az eredeti készítmények gyártói, látván a generikus gyógyszerek rohamos térhódítását, igyekeznek különféle trükkökhöz folyamodni bevételeik csökkenésének megakadályozására. Ugyanolyan márkanév alatt piacra dobják az eredeti gyógyszer „korszerűsített" változatát, s akkor a szabadalmi védettség „órája" ismét ketyegni kezd. Az Inderalt a tervek szerint az American Home gyógyszergyár úgy csempészi vissza a piacra, hogy új csomagolásban forgalomba hozza a gyógyszer hosszabban ható változatát. Más gyárak egy csöppet módosítanak az eredeti készítményen, s már élhet is tovább a márka. Ez persze mit sem változtat azon, hogy a valóban eredeti gyógyszer védettsége lejárt.

Gara Szabolcs

HONG-KONGI ÉJSZAKA

A Madách téri Képesbolt, Budapesten. Az óriástapéták dobozait emelgetem. Oldalukon képecske, erről tudható, mit vesz meg az ember 980 forintért. Nagyváros, éji kivilágításban. Megáll a kezem. Ki akarja éjt nappallá téve, a következő tapétázásig ezt látni?!

Két fiatalember idegesen toporog mellettem.

— Megveszi? — érdeklődik egyikük.

— *Nem, tessék* — nyújtom a dobozt. A fiatalemberek Gödöllőről érkeztek, mostanáig hiába kutatták Hongkongot, éjszaka.

— *Bocsássanak meg, hová kerül?*

— Ez hálószobaposzter, legalábbis szerintem. Sajnos, nagyobb, mint a franciaágy fejrésze, pedig ott lenne szép. De ha a hosszabb falra ragasztjuk, úgy sem lesz rossz.

— Nálunk is Hongkong van, amióta meglátta a barátom, ilyet szeretne. Az ember lefekszik az ágyra, és ha félálomban ránéz a falra, olyan, mintha egy csodálatos panorámájú szállodai szobában lenne.

*

Az óriásposzterláz jó tíz éve söpört végig az országon. A divat azóta lecsillapodott, az óriásposzter megállapodott, egyszerű lakásdekorációs kellék szerte a világon. Amióta senki sem figyel rá — hiszen már szidni sem divat, — nyugodtan garázdálkodhat a közízlésen.

Az óriás, falra tapétázható tájképek közrebocsájtója a *Képzőművészeti Kiadó.* Tulajdonképpen véletlenül került ebbe a vállalkozásba. A kezdet ugyanis a plakát méretű, jóminőségű reprodukció volt, ami csakugyan a képzőművészet édesgyermeke. Később azonban kiderült, hogy a reprodukcióknál is sokkalta nagyobb az igény olyan plakátféleségekre, amelyeket kifejezetten dekorációs célra keresnek. Innen csak egy lépés volt az óriásposzter, amiért a nagyközönség akkoriban már a falakat döngette. Az üzleti sikerbe belekóstolt kiadóvállalat — még az Offset Nyomda *nyomógépvásárlásba is beleszállt,* — csakhogy elkezdhessék az óriásposzterek nagy-

ellen való dolgok vásárlására kényszeríteni. Próbálkoztunk a naturális mellett grafikusabb, szűrővel készült, elvontabb felvételekkel — már maguk a műszaki kollégák is ellenezték. Szerintük a vásárlók csak a tűéles felvételt fogadják el jónak. Így aztán a korszerűsítésről inkább formai téren beszélhetek: megjelentünk a panoráma- és a folytatólagosan felragasztható poszterekkel is.

*

Villámlátogatás a *Lakáskultúra* lakberendezési tanácsadásán. *Csemez László* belsőépítész lemondóan elhúzza a száját, amikor első szavam: tapétaposzter.

— Nem ajánljuk. Nem tudna lemondani róla . . . ?

— *Sokan kérik, hogy mondjuk egy csörgedező csermely előtt rendezze el az ülőgarnitúrát?*

— Manapság már egyre kevesebben. Főleg lakótelepi lakások új tulajdonosai ringatják magukat abban, hogy így megnövelhetik lakásuk terét. Pedig ha nem önálló falfelületen van, egy harsány színű, nagy mintájú tapéta mellett, bútorokkal teli pakolt szobában, akkor még a *legviszszafogottabb óriástájkép is nyomasztó.* Rátelepszik a szobára. Nehezen lehet olyan bútorszövetet találni, ami harmonizál vele, és nehéz úgy elhelyezni a bútorokat, hogy ne zsúfolódjanak bele a képbe.

— *A posztervásárlók jószándéka kétségtelen. Szépíteni szeretnék környezetüket.*

— Bizonyára könnyebb lenne a dolguk, ha a beköltözés előtt maguk választanák ki a tapéták színét, mintáját, a szőnyegpadlót, és nem kéne annyi kompromisszumot kötni a bútorvásárláskor.

*

Az akkor még Képzőművészeti Alap Kiadó Vállalata, amely azóta Képzőművészeti Kiadóra rövidítette a nevét, öt éve létesítette a Képesboltot, két éve nyitotta meg nagy mintaboltját, a *Poszterházat.* Kevés ilyen színvonalú üzlete van a fővárosnak. Az emeleten például kényelmes fotelekből, gombnyomásra tekinthető meg a kiválasztott tapétaposzter, teljes terjedelmében. A gomb egy *színpadi emelőszerke-*

Az USA gazdasága

Csődárnyékban az abroncsgyártók

Annak ellenére, hogy az amerikai személygépkocsi-ipar idei eladásai minden korábbi rekordot megdöntenek, a gumiabroncsgyártók súlyos anyagi és termelési gondokkal küszködnek. A gépkocsigyárak részére szállított autógumik ugyanis csak egy kis részét teszik ki a gumiüzemek termelésének.

A Goodyear, a Goodrich, az Uniroyal, a Firestone, a Dunlop amerikai leányvállalata és a többiek naponta adnak hírt munkásaik százainak elbocsátásáról, valamint korábban jól menő üzemek bezárásáról. Az USA autógumi-iparában működő 70 gyárból az elmúlt három esztendőben *huszonhetet zártak be.* Emellett mind több gyár hagy fel az új kocsik részére, valamint a mezőgazdasági járművek számára történő gumigyártással.

Az amerikai gumiabroncsgyártás *„haldoklása"* több okra vezethető vissza. Az ágazatot először *a japán konkurencia* kezdte „fojtogatni" az elmúlt évtized második felében. A szigetország cégei gyorsan eltanulták az amerikaiaktól a gumigyártás fortélyait, s a kiépített hatalmas kapacitás helyet követelt magának a külpiacokon. A hetvenes évek végén megindult a japán *autógumiáradat az amerikai piacra.* A kiváló minőségű gumik mintegy 30 százalékkal voltak olcsóbbak, mint az amerikaiak, s a *minőség is elsőrangú* volt. A japán gumik megjelenésével feleslegessé vált az amerikai autógumigyártó-kapacitás egy része, s tulajdonképpen ekkor kezdődött meg a feleslegessé vált *üzemek bezárása.*

A gyártók többsége *a cseregumik piacára „nyergelt" át,* mert ott az évtized elején szüntelen *emelkedett a kereslet.* A tömeges váltás azonban rövid idő alatt túlkínálatot eredményezett ezen a piaci szegmensen is, ráadásul az amerikai autótulajdonosok a korábbinál tovább használták és használják az abroncsokat, *a gumik „forgási sebessége" tehát lelassult.* (Az idei év első hét hónapjában 7 százalékkal csökkent a kereslet a használt autók piacán a cseregumik iránt.)

Elsősorban *a radiálgumik iránti kereslet esett vissza.* Időközben az amerikai radiálabroncs-piacra betörtek a dél-koreai gyártók, s megszerezték a zsugorodó piac 45 százalékát. A mind rosszabb eredményeket felmutató amerikai gyártók a veszteségek növekedésének elkerülésére hozzáláttak önmaguk „áramvonalasításához". Először a veszteséggel működő üzemeket zárták be, majd a költségek további csökkentése érdekében *bevezették az egyműszakos termelést.* A vállalati eredmények azonban tovább romlottak, mert a cégeknek vissza kellett fizetniük a korábban felvett kölcsönöket — emelkedő kamatlábak mellett.

A nyolcvanas évek elején *„mentsvárat" jelentett* a gumigyártók számára a farmerek növekvő kereslete a mezőgazdasági járművek iránt. A nagy mezőgépgyártó konszernek *ontották a megrendeléseket* az abroncsgyáraknak, s úgy látszott, hogy ez a terület ellensúlyozni tudja a gyártók halmozódó veszteségeit. *Az amerikai mezőgazdasági piac azonban 1982—83-ban összeomlott,* az agrárszektor túltermelési válsággal küszködik. A farmerek leállították az új mezőgazdasági gépek és járművek beszerzését, s a mezőgépgyártó vállalatok is egycsapásra szorult helyzetbe kerültek. Mindez természetesen tovagyűrűzött az abroncsgyártó iparba. Ráadásul az építőipari járművek (exkavátor, daruskocsi stb.) területén is keresletcsökkenés következett be, mert az Egyesült Államokban visszaesett az építési tevékenység.

Ebben a helyzetben az abroncsgyártók számára nem maradt más választás, mint a veszteségek csökkentése tevékenységük további részének szüneteltetésével, vagy megszüntetésével. Szerencsés helyzetben vannak azok a cégek, amelyek időben diverzifikálták tevékenységüket, s más ágazatokban is dolgoznak. Tőkéjük, munkáslétszámuk egy részét át *tudják csoportosítani* jövedelmezőbb területekre. A Goodyear — amelynek egyik leányvállalata a Celeron Pipeline olajvezeték építő cég — például 700 millió dollár kölcsönt vett fel nemrégiben a Kaliforniát a Mexikói-öbölbel összekötő 1700 mérföld hosszúságú kőolajvezeték megépítésére.

A zsugorodó amerikai piacon a még mindig nagy fölösleges kapacitásokkal rendelkező gyártók *újult erővel folytatják a versenyt* a minél nagyobb piaci részesedés megszerzéséért, vagy jelenlegi pozícióik megtartásáért. A veszteséges gazdálkodás mellett azonban a korábbinál jóval *kevesebb jut hirdetésre.* A General Motors első számú autógumi-gyártójának, az Uniroyalnak például rövid időn belül ki kell fizetnie 910 millió dolláros tartozását hitelezőinek.

Az ágazat szakembereinek véleménye szerint a gumiabroncsgyártóknak az amerikai piacon *tartós dekonjuktúrával kell számolniuk* az elkövetkező években is. Nem kizárt, hogy a mind nagyobb nehézségekkel küszködő patinás cégeket más ágazatokban tevékenykedő tőkeerős vállalatok olvasztják rövid időn belül magukba.

Gara Szabolcs

A fejlesztők kockázata

A NOVIKI szerepe a hazai innovációban — Itt nemcsak a nyereség az elsődleges...

Alig három év elteltével csaknem kétezer szerződéskötés, hat új iroda a vidéki nagyvárosokban. Ötről negyvenre nő az állandó alkalmazottak száma a megalakulás óta, és a létszámnak több mint fele diplomás. Újabb alaptőke-növelési juttatások — ennyi címszavakban a Kisüzemi Innovációs Iroda (NOVIKI) mérlege. Ebből is látható az innovációs iroda szerepe. Miért van az, hogy a vállalkozók ezt néha másképpen érzik?

Jó ideje beszélgetünk már *Fejes Tamással*, a NOVIKI osztályvezetőjével, amikor azt mondja: „El kellene végre dönteni, szükség van-e ilyen profilú menedzserszervezetekre, mint a NOVIKI." Persze egyetértünk, nem valamiféle „kisvállalkozói divathullám" okán hozták létre a Kisüzemi Innovációs Irodát. Az alapítást a Kisiparosok Országos Szervezete részéről az tette szükségessé, hogy a kisiparosok, magánfeltalálók *nem számítanak „jogi személynek"*. Így a versenyfutásban már a startnál *az utolsó helyekre soroltatnak be.* Érdekes, hogy meg kellett várni azt az időszakot, amikor a gazdaságnak szüksége volt minden elképzelhető tartalék mozgósítására. A menedzserszervezet létrehozásával a vele kapcsolatban álló közreműködők *jogi személlyé avanzsáltak*, és elvileg megteremtődött a régóta várt *esélyegyenlőség.*

De a gyakorlat... Ott még működnek az *évtizedes reflexek*, beidegződések. És párosulnak mellékük az újabb tévképzetek. Hányszor hallani: „nem a kisszervezetek váltják meg a magyar gazdaságot". Persze, a nagyvállalat, kontra kisvállalkozások gyakran mondvacinált vitáját az élet már régen eldöntötte. Mégsem elég világos mindenki számára, hogy *ami a nagyoknak sokszor nem üzlet* — gondoljunk például a műszaki fejlesztéseknél nélkülözhetetlen referenciák megalkotására vagy egy-egy speciális termék, részegység, alkatrész kisszériás gyártására —, *jó üzleti lehetőségként jöhet szóba a kisvállalkozóknak.* A NOVIKI feladata éppen a háttér megteremtése. De a kisvállalkozói tudat és lélektan naprakész rezdülésein nagyon jól lemérhető, hogy a háttér hiányára panaszkodó közvetlenül nem kockázati tőkével vesz részt. De ezen a lehetséges variáción is érdemes ma már gondolkodni. Hiszen a tények azt mutatják, hogy mindjárt az első hónapokban kevésnek bizonyult a különböző témák fejlesztéséhez, tervezéshez és gyakorlati megoldásához, a sorozatgyártás beindításához, vagyis a *hasznosításhoz* az alaptőkéből ezekre a célokra befektethető forint.

Igaz, tapasztalva az érdeklődést és egyes témák népgazdasági jelentőségét, az alapítók hamarosan *többszörösére növelték az iroda alaptőkéjét.* Majd a KIOSZ átmeneti forrásjuttatással bővítette a NOVIKI pénzügyi kereteit. *„Tíz év alatt az összeg kétszeresét kell megtermelnünk ahhoz, hogy az átmeneti forrást visszaadhassuk a KIOSZ"-nak* — mondja Kacsóh József. — De mi a garancia arra, hogy mindez sikerül? — „Pontosan ezt még nem tudom — mondja az igazgató. — Nem kevés álmatlan éjszakám volt emiatt. Ha ugyanis nem produkálunk, [illegible] tevé-

Egy megvalósított ötlet, a vérgázanalizátor

kezünk olyan elfogadott találmányokkal, műszaki megoldásokkal, amelyeknek széles körű elterjesztésének egyértelműen a beruházást fékező szabályozók az okai. Közös érdekeltségű szerződések kötésére törekszünk, ezektől várjuk a sikert."

A NOVIKI már több ilyen együttműködésben vesz részt. Az egyik szerződést a MÁV-val kötötték egy csapágygyártó technológia bevezetésére. Egy másik említésre érdemes munkájuk a konténeres orvosi gázszolgáltató központ, amely javítaná a szolgáltatást az egészségügyben. A találmányi bejelentést követően a feltalálók megbízták a NOVIKI-t a teljes innovációs folyamat menedzselésével. A tervezési és fejlesztési feladatokat mérnökteam végezte. A prototípus kivitelezési munkáit egy tsz ipari üzemággal készítették el. *Igény van, megoldás is, kivitelező szintén, pénz viszont nincs...*

Közhely, a gazdaságnak elsősorban a *jövedelmezőséget javító fejlesztésekre* van szüksége. De ez az egyik legnehezebb változata a korszerűsítésnek. *Zentai Zsolt*, a NOVIKI fejlesztési osztályvezetője említi, hogy tíz műszaki újdonság menedzseléséből rendszerint *hármat sikerül működőképes* — referenciaszerű — *állapot-*

85. 10. 19.

SZŰKEBBRE HÚZNÁK — A KÉPERNYŐT

A CBS amerikai televíziós társaság reggeli hírműsorainak munkatársait eddig hetente egy alkalommal bőséges munkaebéden látta vendégül a cég vezetősége, hogy kiértékeljék a műsorokat és meghatározzák a tennivalókat. A hajnalban kezdődő több órás hírmagazin közreműködői ez idáig ugyancsak a reprezentációs keret terhére reggelizhettek és kávézhattak a stúdió melletti büfében. Mindez azonban *már a múlté, mert a CBS szigorú takarékossági intézkedéseket vezetett be.*

Összébb húzták a nadrágszíjat a többi vezető tévétársaságnál is. Az ABC *kénytelen volt megválni 500 munkatársától,* s januárban további elbocsátások várhatók, mert az üzleti alapokon működő vállalkozásnak *20 millió dollárral* kell csökkentenie kiadásait. Rövidebbre vette a kiadások „pórázát" az NBC is, de ígéretük szerint a nézők nem fognak semmit észrevenni a költségcsökkentésből, vagyis a műsorok színvonalában, „kiállításában" nem lesz változás.

Ismeretes, hogy az Egyesült Államokban a televíziós társaságok bevételeinek döntő része *a hirdetésekből* származik. Az úgynevezett fő műsoridőben, vagy egy-egy népszerű műsor, sorozat közben lejátszott 10—20 másodperces hirdetésért a társaságok 2—300 ezer dollárt is elkérnek. A hirdető cégek számára pedig nem mindegy, hogy milyen az egyes műsorok nézettsége, hiszen „üzenetük" ennek megfelelően jut el kevesebb vagy több nézőhöz. Az USA-ban tehát — miután a műsorokat átlagban 4 percenként szakítják meg hirdetések — szorosan összefonódik a televízió és a reklámipar. *Egyikük sem tudja viszont magát függetleníteni a gazdasági konjunktúra alakulásától.*

Az idei esztendő a jelek szerint nem kedvez az amerikai gazdaságnak: lelassult a növekedés, a közületi és a magánberuházások növekedési üteme megtorpant, s az amerikai vállalatok szigorú takarékossági intézkedéseket foganatosítottak költségeik csökkentése érdekében. Miután az amerikai vállalatok többségének az idén csökken a forgalma, s a nyereség is alatta marad a tavalyinak, kénytelenek kevesebbet költeni hirdetésre. A három legnagyobb országos televíziós hálózat hirdetésből származó bevételei *a tavalyi 22 százalékkal szemben a számítások szerint 1985-ben csak 3 százalékkal emelkednek.* Összességében a tévétársaságok idén *8,78 milliárd dollárt* kapnak a hirdetőktől a műsoridő kikölcsönzéséért. (Érdemes megjegyezni, hogy 1975 és 1984 között évente átlagban 14,9 százalékkal gyarapodtak a hirdetésbevételek.)

A közgazdászok 1986-ra ugyan némi élénkülést várnak az amerikai gazdasági életben, s a reklámok gazdasági kérdéseivel foglalkozó szakemberek előrebecslése szerint jövőre a televíziós társaságok hirdetésekből származó bevételeinek növekedése elérheti a 9 százalékot, de ez még mindig *átlag alatti* érték. A bevételek ütemes emelkedésének elmaradása azonban már most tehát csak a költségeket növeli, vagy éppen „viszi" a pénzt — kénytelen lesz megelégedni kisebb büdzsével.

Nemcsak a műsor hirdetése — a műsoradó is kiárusítást hirdet

A három vezető televíziós társaság költségcsökkentő törekvései igen jól megmutatkoznak a *szöuli olimpiával* kapcsolatban. Az 1988-as olimpiai játékok szervezői — a szokásoknak megfelelően — áruba bocsátották a sportesemény televíziós közvetítési jogát. A szervezők *500 millió dollárt* kértek a jogokért, több mint kétszer annyit, amennyit a társaságok fizettek Los Angelesben.

Az ABC, a CBS és az NBC a színfalak mögött megegyezett, hogy nem fizetnek ennyit s *a közvetítési jogokért folyó alkudozás 250 és 325 millió dollár között folyt.* A társaságok mind kevésbé hagyják magukat „fejni", az ABC-nek éppen elég volt kifizetni 309 millió dollárt az 1988-as téli olimpia közvetítési jogáért. (Összehasonlításul: a tavalyi téli olimpia a tévéseknek „csak" 91 millió dollárba került.)

Rendezők, szerkesztők — ritkábban mosolyognak?

A televíziós társaságok gazdasági ügyekkel foglalkozó szakemberei elhatározták, hogy a műsorkészítés költségeit átmenetileg évi 5—7 százalékkal mérséklik. Ennek érdekében a filmeket részben külföldön, úgynevezett *olcsó országokban* forgatják, ahol a költségek számottevően alacsonyabbak az amerikainál. Felülvizsgálják a sztárgázsikat is, valamint a kellékekre fordított kiadások indokoltságát.

Az Egyesült Államok összes televíziós hálózata persze abban reménykedik, hogy belátható időn belül ismét megélénkül a konjunktúra, s a cégek újra bőkezűen kinyitják majd propaganda-pénztárcájukat. Addig viszont nem marad más választásuk, *mint szűkebbre húzni — a képernyőt.*

Gara Szabolcs

„Itt a 168 óra, a rádió politikai magazinja" — hangzik fel minden szombat délután négy órakor a hangszórókból. És a rádió talán legnépszerűbb politikai műsora nyomán viták pezsdülnek, az elhangzottakat országszerte idézik, telefonok, levelek százait kapják a szerkesztők. Mindez persze csak akkor van így, ha a műsorban szereplő témák valóban időszerűek, ha a feldolgozás módja figyelemfelkeltő és okos, ha nem sért sem egyéni sem közérdeket, ha a szerkesztők és a riporterek alaposan felkészültek, körültekintő munkát végeztek.

Hogy ez a munka mikor kezdődik, azt nem lehet pontosan tudni. Talán . . .

Néhány héttel adás előtt

— Oda? Hogy képzeli? Erre az értekezletre még a saját főnökeimet sem szívesen engedem be, nemhogy idegent!

— *Miért? Talán titkokról folyik a szó?*

— Nem, dehát egy csomó izgága fiatalember nyüzsög egy kicsi szobában, egymás szavába vágva kiabálnak, vitatkoznak, sőt olykor még káromkodnak is. Ez érdekli magát?

— *Hát a káromkodások nem nagyon. De gondolom, ilyen alkalmakkor kitesznek magukért, és sziporkáznak az ötletek. Érdekel, milyen témák merülnek fel a tervezésnél, és szeretném nyomon követni, melyek azok a riportok, amelyek végül is belekerülnek a műsorba.*

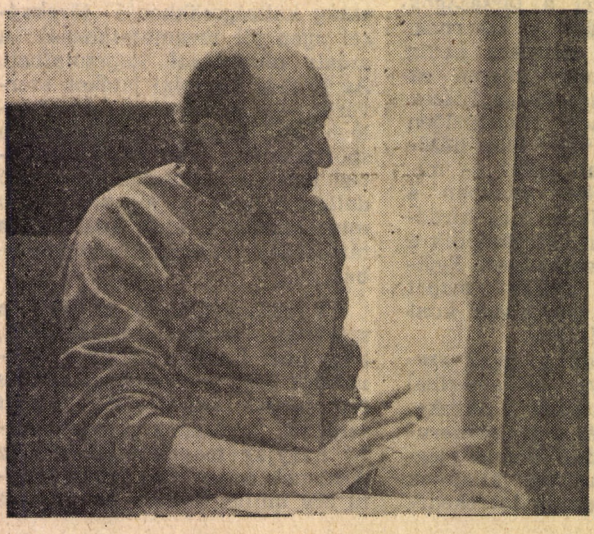
— Hát jó, jöjjön, de lehet, hogy nagyot fog csalódni.

Héfőn délután egy órakor

Mester Ákos felelős szerkesztő háromszor három méteres szobájában minden ülőalkalmatosság foglalt. Körben még a karfákon is üldögélnek az előzetes megbeszélés résztvevői: szerkesztők, riporterek.

— Gyerekek, nagy marhaság volt behozni múlt héten a műsorba azt a macskaügyet — robban be a szobába jellegzetes hétmérföldes lépteivel *Győri Béla* szerkesztő. — Csak lejáratjuk magunkat, ez politikai magazin, nem pedig valamilyen . . .

Ellenvéleményem van. De a szerepem láthatatlanná tevő köpenyt kényszerít rám, így aztán néma maradok. Jól emlékszem a macskaügyre, egy bérház macskapárti és macskaellenes lakóinak fura háborújára. Nagyonis „élő" riport volt az, tulajdonképpen az *emberekről szólt*, az emberi együttélés mindennapos fonákságairól, nem a macskákról. A kollégák véleménye meg-

oszlik, de a többség azért úgy véli, helyes volt betenni a műsorba, mert olyan jelenségről szólt, amely *nagyon is érdekli* a hallgatókat.

Tehát *ami érdekli az embereket.* Mester Ákos egy nagy könyvbe jegyzi az újabb ajánlatokat.

A Szabadság híd lezárásával mindenképpen foglalkozni kell. Aztán érdekes *Kriston Zsoltnak*, az asztaliteniszezőnek az esete a csuklyás férfival, aki jól összeverte őt . . .

— Mellesleg én ismertem régebben Kristont, elég nagyképű alaknak tartom — mondja egy hang a sarokból.

— Á, szóval te voltál . . ., add elő a csuklyát haver! — kiabálnak mindenünnen.

— Ez csak egyetlen apró hazai támadás — *Bolgár György* szava lefegyverzően okos —, nekünk inkább arról az óriási méretű terror- és kémhullámról kellene beszélnünk, ami lázban tartja most a világot.

— Persze, de amennyire fontos ügy ez, olyannyira kényes is — véli Mester Ákos. — Rendkívüli alaposságot és körültekintést igényel, és kevés az információnk hozzá.

— Ha kényes, írd be, hogy a *daruról* akarunk beszélni.

— ???

— Hát kém az gém, és a gém már majdnem daru.

— Vicces kedvedben vagy Győrffy. Mondd meg inkább, te mit ajánlsz fel!

— A műkereskedelemről szeretnék riportot készíteni. Rengeteg téma van benne, most főképpen arról, hogy — mint hírlik — a Művészeti Alap a jövőben jobban bele akar szólni a műkereskedelmi ügyletekbe.

— Valami vidám dolog is kellene — veti közbe Győri Béla.

— Én a Farkasréti temetőben jártam . . . — *Havas Henrik* mintha időzítve szólalna meg. — Nagyon sok panasz érkezik újabban a „temetői közbiztonságra". Részt vettem egy temetői razzián, fogtunk is egy kriptafosztogatót. Csináltam ebből egy jó riportot . . .

Vegyes érzelmekkel hallgatom az ötletparádét. *Röpködnek körülöttem a témák*, elárasztanak, mint a kis szobában lassan töménnyé váló cigarettafüst. Legelső érzésem mindenesetre a csalódottságé. Hát ezek a lezser fiúk befolyásolnák hétről hétre egy ország közhangulatát? De ahogy tivább figyelem a beszélgetést, egyre bizonyosabbá válik: a lényeg nem fogható meg ilyen egyszerűen, valahol másutt, nem a viselkedésmódban, beszédstílusban, nem a kötőszavakban van. A

dennapi gond
tézményeknél,
Van, akinek n
valami más ju
ilyesféle felerő
a napi benyom
porttémák. No
koncepcióba fo

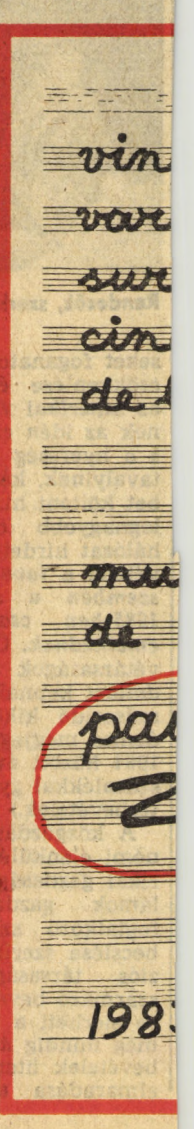
— *Nem gon*
össze a tervezé
szerkesztőtől, n

— Egy maga
lennie, és látja
saim szabadj
Egyébként az a
eseményekadj
országgyűlés ős
jet kultúra na
ország vendége
lár. Ilyenekről
mészetes, hogy
nek a műsorba
kell minden all
a fele sikerüljö

Péntek

öten ülünk egy
óra felelős szer
tuális szerkesz
Bolgár György
Kelemen Ildik
riportok megl
van, még *min*
kercshalmok s
talát.

Az első meg
csalódás. A ké
laszadó pedig
eredményt. A

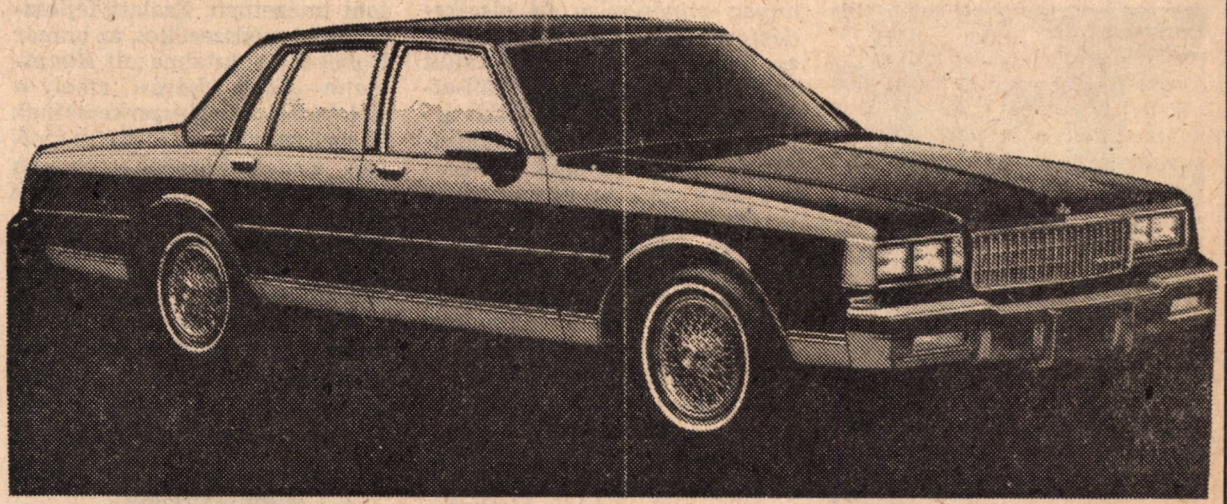
85. okt. 25.

MAGYAR HÍRLAP

NÉPGAZDASÁG –

Az USA gazdasága

Talpra állt az autóipar

Az Egyesült Államok Autóipara minden esztendőben szeptember 30-án készít mérleget, ekkor zárul ugyanis le az úgynevezett modellév. Az idén nem lehetett panasz az eredményekre, hiszen a szeptemberrel zárult 12 hónapban az USA-ban 15,6 millió gépkocsit értékesítettek. Ez az eredmény rekordnak számít, mert 300 ezerrel több kocsi került értékesítésre, mint a csúcsévnek számító 1978-ban.

Miközben az amerikai gazdaság idei teljesítménye *messze elmarad a várakozásoktól,* a gépkocsiipar igen jó konjunktúrának örvendhet. Köszönheti ezt elsősorban annak, hogy az évtized első válságos évei után sikerült valóban népszerű és kis fogyasztású modellekkel megjelennie a piacon. A vásárló igénye tehát találkozott a kínálattal, s a gyárak ráadásul különböző anyagi kedvezmények nyújtásával is *ösztönözték* a vásárlókat.

A talpraállásban, persze, nem kis szerepe volt a japán autógyártás „önkorlátozásának", legalább is ami az USA-ba irányuló exportot illette. (Ismeretes, hogy négy éven át a szigetország autóipara csak évi 1,67 millió kocsit exportálhatott az USA-ba.)

Áramvonalasítás

Az eladási statisztikák tanúsága szerint igen népszerűek a kombi és a kisteherautó típusok. Ez utóbbiakat főleg a fiatalabb korosztály vásárolja. A most zárult modell-évben 400 ezerrel többet adtak el belőlük, mint a rekordévnek számító 1978-ban. A 15,6 millió értékesített gépkocsiból 11,1 millió volt a személyautók száma. Ám az elkövetkező években nem várható az autóbehozatal lényeges emelkedése, mert a törvényhozásban meglehetősen erős a protekcionizmust követelő hangulat, s a japán autógyártók nem akarják még egyszer kitenni magukat egy több éven át tartó korlátozásnak.

A cél érdekében *taktikát változtattak:* az export részarányának fenntartása mellett mind jobban beépülnek az amerikai piacba az ott létesített és létesítendő összeszerelő üzemek és vegyes vállalatok révén. Ma már mindegyik nagy japán autógyár *„összeházasodott"* az amerikai gyártók valamelyikével, s sorra épülnek az USA-ban a japán autókat gyártó üzemek. A kooperáció és a vegyes vállalatok támadhatatlan „érnyője" alatt igyekszik erősíteni pozícióit a szigetország autóipara az Egyesült Államokban. S a törvényhozás, valamint a detroiti ipar *nem emelhet kifogást* a japán terjeszkedés ellen, hiszen az új autógyárak „belföldön" termelnek, s új munkalehetőségeket biztosítanak. (Érdemes megjegyezni, hogy a dollár a jennel szemben jobban kedvez a japán kocsik amerikai előállításának, mint az oda történő kivitelnek.)

A gyárak versenyében a lezárult 1985-ös modellévben ismét a General Motors vitte el a pálmát. Az USA-ban előállított és eladott autók 41 százaléka a GM-től került ki. Az eladott autók 5 százalékát a Toyota, 3—3 százalékát pedig a Honda és a Nissan készítette. A japán autóipar évről évre növeli piaci részarányát a hazai gyártók rovására. Erősen visszaesett a Volkswagen-America, modelljeit mind kevesebben keresik.

Kiárusítással

Az amerikai autóipar és -kereskedelem idén valóban mindent megtett az eladások fokozására, s annak érdekében, hogy az 1986-os modellévet üres raktárakkal kezdhesse. Az év folyamán *többször került sor ármérséklésre,* s igen kedvező kamatfeltételeket is biztosítottak a vásárlásokhoz. Az utolsó nagy rohamra a gyártók és a kereskedők részéről szeptemberben 840 ezer hazai gyártmányú kocsit értékesítettek, 48 százalékkal többet, mint 1984 azonos időszakában. S mire a gépkocsitelepek és a -raktárak kiürültek, már megjelentek az 1986-os év modelljei. Ezekre a korszerű formák, az alacsony üzemanyag-fogyasztás, a kényelem, a gépkocsielektronika térhódítása és a méretek további zsugorodása (nem a kényelem rovására) jellemző. Még a szeptemberi „kiárusítás" idején bejelentették a hazai gyártók, hogy 1986-os modelljeik árát 2—6 százalékkal emelik. (Ezzel gyakorlatilag visszakapják az 1985-ös modellekre adott árengedmény egy jelentős részét.)

Az iparnak *továbbra sem kell tartania értékesítési nehézségektől belföldön, mert a vásárlói megkérdezések alapján 1986-ban több idősebb kocsi kicserélése válik időszerűvé.* Segíti az értékesítések szinten tartását vagy emelését az is, hogy az Egyesült Államokban viszonylag olcsó az üzemanyag.

Gara Szabolcs

MAGYAR HÍRLAP

Az idei fizikai és kémiai Nobel-díjasok

Kik kapták és miért?

Herbert A. Hauptmann amerikai fizikus, az idei kémiai Nobel-díj társtulajdonosa

Az elmúlt héten hozták nyilvánosságra az idei fizikai és kémiai Nobel-díjasok nevét. Most ismerkedjünk meg velük, s felfedezésük lényegével, jelentőségével.

A német *Klaus von Klitzing*, a fizikai Nobel-díj kitüntetettje negyvenkét éves, s jelenleg a stuttgarti Max Planck Intézet kísérleti fizikusa. A mágneses tér hatásának tanulmányozása révén jutott el a most jutalmazott felismerésig, a *kvantált Hall-effektus felfedezéséig*. Erről első közleményei 1978-ban jelentek meg, ám — s ez is mutatja újdonság jellegét — évekig nem tudták magyarázni állítását. Hosszú idő telt el, amíg az elméleti fizikusok egyáltalán hozzá tudtak szólni érdemben a jelenségről szóló vitához. S Klitzing most ugyan Nobel-díjat kapott az effektus kísérletes felfedezéséért, de a jelenség értelmezése mindmáig nem tekinthető lezártnak. A német tudós *az anyag minőségileg új viselkedésformájára világított ugyanis rá, amikor rámutatott* a múlt század vége óta ismert Hall-effektus változásaira. Röviden arról van szó, hogy az elektromosságot vezető anyagok Hall-feszültsége extrém körülmények között normálistól eltérő, lépcsőzetes értékeket mutat, s az e lépcsőhöz tartozó értékek az anyag jellemzői helyett néhány univerzális fizikai állandótól függenek. A kvantált Hall-effektus tehát egyrészt az ilyen állandók — mint az elektronok *töltése* — minden eddiginél pontosabb *mérésére ad lehetőséget*, másrészt *a világ különböző ellenállás-etalonjainak hitelesítésében játszhat majd szerepet.*

Herbert A. Hauptmann amerikai fizikus az 1985-ös kémiai Nobel-díj társtulajdonosa. 1917-ben született, s 1955-ben doktorált matematikából a Maryland-i Egyetemen. Egy ideig a washingtoni Tengerészeti Kutató Laboratóriumban dolgozott, majd 1962-től a Buffalói Orvosi Alapítvány kutatási igazgatója. A New York-i születésű *Jerome Karle* egy évvel fiatalabb társánál, tanulmányait a New York-i Városi Egyetemen, majd a Harwardon kémiából és biológiából folytatta, doktorátusát pedig 1944-ben a Michigani Egyetemen fizikai kémiából tette le. 1968 óta a Tengerészeti Kutató Laboratórium anyagszerkezeti osztályát vezeti. Számtalan nemzetközi tudományos társaság tagja és tisztségviselője, akadémikus, a nemzetközi tudományos élet ismert alakja. Magyar kapcsolatai is jelentősek, feleségével *1977-ben járt Budapesten* a Központi Kémiai Kutató Intézet meghívására, s *több magyar kutató is élénk kapcsolatot tart vele.* A két tudós első közös munkája 1950-ben jelent meg, s ezután tizenkét évig, Hauptmann Buffalóba távozásáig dolgoztak együtt a washingtoni intézetben. Ezalatt fejlesztették ki módszerüket, az immár Nobel-díjjal jutalmazott *Hauptmann—Karle eljárást*, amely *a molekulák kristályszerkezetének közvetlen meghatározására szolgál.* Ennek köszönhetően ma nagyságrenddel rövidebb időbe telik a bonyolult szerves molekulák kristályszerkezetének kiderítése, s ez különösen a gyógyszerkutatásban jelent óriási előnyt. Amíg ma egy 30—40 atomos szerves molekula szerkezetmeghatározása napokba telik, addig ez a 70-es évek elején heteket, sőt hónapokat vett igénybe. A Hauptmann—Karle módszerrel azóta számos fontos gyógyszer kristályszerkezetét tárták fel már, így az alapkutatásból kiindult felfedezés óriási gyakorlati jelentőségre tett szert.

Klaus von Klitzing nyugatnémet tudós, az 1985-ös fizikai Nobel-díj kitüntetettje

(palugyai)

Vargyai Gyula a II. világháborús Magyarországról

Tengelytörés

Lehet-e újat mondani arról az időszakról, amelyet a világ eddigi legpusztítóbb háborúja jellemez? — teszi fel a kérdést *Vargyai Gyula* „Tengelytörés" című könyvének borítólapján. A válasz, ugyancsak tőle — igenlő.

Végigolvasva Vargyai közelmúltban megjelent kötetét — amelyet a szerző a Magyar Hírlap hasábjain már ismertetett Sisak és cilinder című könyve folytatásának tekint — azt mondhatjuk, egyetértünk a borítószöveg írójával.

Vargyai Gyula könyvében, Tény, hogy a Szovjetunió elleni háborúba bekapcsolódó „szövetséges" államok — Olaszország, Finnország, Románia, Szlovákia, fátylat. Írása nyomán kirajzolódik előttünk a román—magyar versenyfutás, előbb a leghívebb szövetséges címért, majd a legügyesebb „kiugróért". Nemcsak e verseny egyes állomásairól kapunk azonban képet a Tengelytörés-t olvasva, hanem megismerkedhetünk Magyarország hadbalépésének körülményeivel, a Kárpát-csoport harcaival, a magyar hadsereg frontra küldésével. Ezek köré a döntő csomópontok köré építi fel a szerző a magyar katonai és politikai vezetés ellentmondásoktól nem mentes képét és veti egybe azt a román.

Nősül a cowboy

A Philip Morris lépése

Gazdasági és menedzserháttér

Az Egyesült Államok első számú cigarettagyártó konszerne, a Philip Morris (amely a cowboy figurával reklámozott Marlboro slágercigaretta gyártója is), keserűen vette tudomásul, hogy egy évtized alatt 20 millió amerikai szokott le a dohányzásról. Noha a cég külföldi eladásainak bővülése kárpótolt a veszteségekért, a Philip Morris úgy döntött, hogy több lóra tesz: a jövő profitja érdekében a dohányipar mellett olyan ágazatba fekteti tőkéjét, amely hosszú távon is jövedelmező marad. Az óriáscég szakemberei kilenc hónapig tanulmányozták a lehetőségeket, majd döntöttek: meg kell vásárolni az USA legnagyobb élelmiszergyártó és -kereskedelmi vállalatát, a General Foods-ot. A „házassági ajánlatból" rekordgyorsasággal lett frigy, s a két cég egyesülésével létrejött az Egyesült Államok 13. legnagyobb vállalatbirodalma. Ugyancsak rekordnak számít az ötmilliárd dolláros felvásárlási ár; az olajiparon kívül ugyanis az USA-ban ilyen magas áron még nem vásároltak fel vállalatot.

CIGARETTAHIRDETÉS (RÉSZLET)
Az eladási statisztikák szerint a legnépszerűbb

Koncentrációs hullám

Az amerikai élelmiszeriparban és -kereskedelemben az elmúlt években nagyfokú koncentráció zajlott le. A Reynolds 4,9 milliárd dollárért megvásárolta a Nabiscót, a Nestlé 2,9 milliárdért nyerte el a Carnation „kegyeit", a Beatrice pedig 2,7 milliárdot fizetett az Esmarkért. (Az ágazat szakemberei azzal magyarázzák a „házassághullámot", hogy az élelmiszeripar elsősorban a tőkeerős, nagy, országos hálózatoknak nyújt kimagasló jövedelmet, ezért a legnagyobb vállalatok igyekeznek minden kisebbet szárnyaik alá vonni.)

A General Foodsnak ez idáig sikerült elkerülnie a felvásárlást, de önmaga sem tiltakozott egy jövedelmező frigy ellen. A New York-i tőzsdén több hónapja terjengtek kósza hírek a „vőlegény" kilétéről, de biztosat senki sem tudott. Maga a General Foods is igyekezett ködösíteni, hiszen ez csak fokozta a részvények iránti érdeklődést, s egyúttal a részvények árfolyamát.

Először az angol—holland élelmiszeripari nagyvállalat, az Unilever neve került szóba, mint lehetséges felvásárlóé. A General Foods nem tiltakozott a híresztelések miatt, de a színfalak mögött másokkal is tárgyalt. Szeptember végén: egy — a sajtó számára — ismeretlen telefonáló felhívta a General Foods elnökét, s konkrét átvételi ajánlatot tett. Néhány óra múlva már nyílt titok volt, hogy a Philip Morris elnöke volt az „ismeretlen" telefonáló. A két cégelnök nyélbe ütötte az üzletet, s egy-két nap múlva már ismertté váltak a két óriás vállalat házasságának „hálószobatitkai" is. S míg az üzleti élet találgatott a felvásárló kilétéről, a bankvilág cselekedett.

A Philip Morris ugyanis a legnagyobb amerikai bankot, a Citicorp-ot kérte fel az ügylet lebonyolításához szükséges kölcsön összehozására. A bank rövid idő alatt megszervezte a kölcsönt nyújtók konzorciumát, amely 46 külföldi és 29 amerikai pénzintézetből áll. (A Citicorp a kölcsön szervezésekor nem fedte fel a Philip Morris által megvásárlandó cég nevét, de mind a bank, mind a Marlboro gyártójának neve elég garancia a pénzvilág számára a gyors kölcsönnyújtáshoz.)

Az 5,8 milliárd dolláros kölcsön megnyitotta az utat a Philip Morris előtt ahhoz, hogy létrehozzon egy 23 milliárd dollár évi forgalmat lebonyolító nagyvállalatot. (Összehasonlításul: ez az összeg Szaúd-Arábia arany- és devizatartalékainak több mint egyötödével egyenlő. Érdemes közelebbről is megnézni, mit vitt be a két fél a házasságba.

Tőzsdei reagálás

A multinacionális Philip Morris tavaly 10,1 milliárd dolláros forgalmat bonyolított le. Az egészségesen fejlődő vállalat főleg a cigarettagyártás és -forgalmazás, a sör- és üdítőitalipar területén tevékenykedik. Bevételének 44 százaléka a hazai, 27 százaléka pedig a külföldön értékesített cigarettákból származik. Huszonegy százalékkal járulnak hozzá a bevételekhez a Miller sörgyár — ugyancsak a Philip Morris tulajdona — termékei. A Seven Up üdítőital 5, az egyéb fogyasztási cikkek termelése pedig 3 százalékkal részesedik a forgalomból. A vállalat profitja tavaly 889 millió dollár volt, s ennek 90 százalékát a cigaretta „termelte ki". A 68 000 dolgozót foglalkoztató cég hosszú távú adósságállománya eléri a kétmilliárd dollárt, ez az összeg a forgalomhoz és a tőkeerőhöz képest nem túlságosan magas. Legismertebb márkái a Benson and Hedges, a Chesterfield, a Parliament és természetesen az eladási statisztikák szerint a világ legnépszerűbbje, a Marlboro.

A sörök közül világszerte jól csengő márka a Löwenbrau, a Meister Brau és a Miller.

A General Foods márkái elsősorban az USA-ban ismertek és népszerűek, mert az amerikai élelmiszerek nemigen jutnak el külföldre. Az USA határain túl elsősorban a Maxwel kávét, valamint az Oscar Mayer húskészítményeket ismerik a fogyasztók. (Az amerikai televíziós társaságok viszont szinte éjjel-nappal a General Foods termékeit reklámozzák.)

A General Foods csak élelmiszerekkel és italokkal foglalkozik, a tulajdonában levő vállalatok sem folytatnak egyéb melléktevékenységet. Tavaly 9 milliárd dolláros forgalmat bonyolított le, ebből 325 millió dollár nyeresége származott. A bevételek 42 százaléka a csomagolt élelmiszerek gyártásából és eladásából, 28 százaléka a kávéból, 18 százaléka pedig a húskészítményekből származott. A forgalomból az éttermek és egyéb élelmiszeripari, gasztronómiai szolgáltatások 12 százalékkal részesedtek. Az 55 000 dolgozót foglalkoztató vállalat hosszú távú tartozásai 725 millió dollárt érnek el: ez az összeg 23 százaléka a tőkeállománynak, tehát — az üzleti élet megítélése szerint — kedvező.

Az üzlet, vagyis a cégházasság tehát megköttetett. Két prosperáló nagyvállalat fonódott egybe, s mindketten sokat várnak az új „időszámítástól". A Philip Morris úgy véli, hogy sikerült kikerülnie a dohánytermékek szinte autark köréből, s a cigarettázás népszerűségének csökkenése ellenére sem kell tartania a jövőtől. A cég eddig is sikeresnek számított az üzleti világban. Ezt a megítélést nemcsak pénzügyi eredményeinek köszönheti. Rugalmas, dinamikus a vállalatvezetés, sok az új kezdeményezés és állandósult a vállalkozási készség. Tulajdonképpen ezekre a tulajdonságokra van szüksége a General Foodsnak.

Az élelmiszeripari behemót — ahogy az amerikai sajtó becézi a General Foods-ot — viszont az utóbbi években elkényelmesedett. Vezetése és egész szervezete bürokratikus, kevés az új kezdeményezés, s a cég gyengéje a marketingtevékenység. Maga a vállalat is arra számít, hogy az egyesülés vérátömlesztést hoz, s új életet lehel a nehezen mozduló vállalati szervezetbe. A Philip Morristól új ötleteket, ügyes piaci manővereket és főleg rugalmasságot várnak, természetesen a profit további növelése érdekében.

A General Foods átvétele a gazdasági szakemberek véleménye szerint átmenetileg lelassítja a Philip Morris fejlődésének növekedési ütemét. Évente a Philip Morris 18—20 százalékos növekedési ütemet mutathatott fel, ez most átmenetileg 15 százalékra esik vissza. Az ütemcsökkenés elsősorban annak tudható be, hogy a Philip Morrisnak meg kell kezdenie a General Foods tartozásainak visszafizetését.

A Wall Street örömmel fogadta a cégházasság tényét: már a felvásárlást megelőzően is gyorsan emelkedett mindkét cég részvényeinek árfolyama, az egyesülés után pedig gyorsan kúszott felfelé az „új" Philip Morris részvények ára.

Folytatása következik

Nem elképzelhetetlen, hogy rövid időn belül a többi élelmiszeripari óriáscég — Beatrice, Purina, Reynolds stb. — is hozzálát egymás felvásárlásához, hiszen a nagyobb méretek nagyobb profitlehetőséget és még számos más előnyt biztosítanak az amerikai piacon. (Érdemes megjegyezni, hogy egy cég felvásárlására nem akkor kerülhet sor, amikor az üzletileg bajban van. Mind több pénzügyileg egészséges vállalat maga keresi az összeolvadás lehetőségét, mert így tőkét tud felszabadítani többek között fejlesztési, beruházási célra.)

Az 5,8 milliárd dolláros felvásárlási ügyletre olyan időpontban került sor, amikor az Egyesült Államok gazdasága a tavalyi esztendőhöz képes meglehetősen gyenge eredményeket tud felmutatni. Alacsony a gazdasági növekedés, a költségvetés, valamint a külkereskedelmi mérleg rekordhiánnyal zárja az évet, gyenge a beruházási tevékenység, s magasra szökött a vállalati csődök száma. Mindez azonban kevéssé érinti az élelmiszeripart és -kereskedelmet, hiszen a háztartások élelmiszerkiadásai viszonylag rugalmatlanul reagálnak a gazdasági nehézségekre.

Amerikai gazdasági szakemberek véleménye szerint a jövőben mindennaposak lesznek az 5—9 milliárd dollár értékű cégfelvásárlások. Ekkora összegek eddig csak az olajipari vállalatok adásvételekor fordultak meg, de napjainkban a hosszú távú vállalati érdekek megkövetelik az ilyen jellegű nagyobb értékű ügyletek lebonyolítását. Gyakorlatilag egyetlen amerikai nagyvállalat — a General Motors és az IBM kivételével — sem érezheti biztonságban magát felvásárlás-ügyben, de nem is biztos, hogy az jelenti manapság a biztonságot, ha egy cégnek nincsen „kérője".

GARA SZABOLCS

Guatemala

Enged a vaskéz?

Választások előtt

Gazdasági gondok

„Guatemalába történő belépéskor minden külföldi beutazó adatait részletesen nyilvántartásba vesszük, ám mindenre az országban meglevő felforgató elemek miatt kerül sor. Ha felforgatási kísérlettel találkozna személyesen is, közölje a legközelebbi hatósággal" — ez a barátságosnak igazán nem mondható figyelmeztetés fogadja Guatemalába érkezésről a külföldieket. Az országon belüli szigorú ellenőrzésről, a fegyveres erők mindenekfelettiségéről az utcákon nagyarányú katonai, rendőri jelenlétéből is lehet következtetni. E hadsereg uralta országban november 3-án általános választásokat tartanak. A választások után januárban polgári kormány váltja fel a jelenlegi katonai rendszert. Az alkotmányosság látszatának megőrzésére igen nagy gondot fordítanak az országban, a tömegek siralmas helyzetének javításával azonban továbbra sem foglalkoznak a hatalom birtokosai.

Guatemalában 1954, az amerikai intervenció, a haladó kormányzat megdöntése óta 18 kormány volt uralmon, s az 1966—70-es időszakot leszámítva — amikor formailag polgári elnöke volt az országnak — kizárólag katonai kormányok irányították Guatemalát. E kormányzatok azonban nem is elsősorban az ország dolgainak intézésével, hanem azzal voltak elfoglalva, hogy megpróbálják kiirtani az 1954 előtti, haladó reformokat hozó nyolc évnek még az emlékét is. (Az elmúlt 31 év során több mint százezer embert végeztek ki a nyolcmillió lakosú országban, ahol nincsenek politikai foglyok: a másként gondolkodókat egyszerűen elrabolják és „eltűntnek" nyilvánítják — számukat pontosan senki sem ismeri. Latin-Amerika egyik legelnyomóbb rendszere épült ki Guatemalában, olyannyira, hogy az amerikai kongresszus 1977-ben megvonta a nyílt katonai támogatást az országtól.)

Oscar Mejia Victores tábornok, a mostani elnök 1983 augusztusában katonai puccsal került hatalomra. Az előző katonai diktatúra Efrain Rios Montt tábornok irányításával túl messzire ment a vérengzésekben, az emberi jogok megsértésében, s az Egyesült Államok jobbnak látta egy kevésbé vaskezűnek tűnő tábornok előtérbe állítását.. Az új államfő — szintén washingtoni sugalmazásra — meghirdette a „demokratikus nyitás" politikáját, azt, hogy választásokat követően, intézményesített feltételek közepette polgári kormányzatnak adja át az ország ügyeinek irányítását. Tavaly júliusban alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat tartottak az országban — szabadon lehetett szavazni a jobboldali pártok jelöltjeire —, s az így létrejött testület kidolgozta az ország új alaptörvényét.

Ezt követően jelentették be, hogy novemberben megtartják az elnök- és helyhatósági választásokat. Az ország hatalmi gépezete igyekszik olyan látszatot adni az eseménynek, mint amely beleillik a latin-amerikai kontinensen az elmúlt két évben végbement demokratizálódási folyamatba — elsősorban Brazília, Argentína és Uruguay polgári kormányzásra történő áttérése jellemzi e kedvező fordulatot. A „demokratikus nyitást" a tábornokok igen alaposan előkészítették az országban. A hadsereg vezetése ugyanis igen sajátos módon nemcsak az oligarchia érdekeit képviseli, hanem maga is jelentős gazdasági hatalommal rendelkezik: a tábornokoknak hatalmas földbirtokaik, bank- és ipari érdekeltségeik vannak. Ezért elemi érdekük fűződik a politikai hatalom megtartásához

VICTORES TÁBORNOK
„Demokratikus nyitás"

A hadsereg az elmúlt években a legváltozatosabb elnyomó módszereket vezetett be országszerte, annak reményében, hogy ellenőrzést gyakorolhat majd az egész lakosság felett és el tudja szigetelni az egyre szélesedő fegyveres felszabadító mozgalmat. Az amerikaiak Dél-Vietnamban alkalmazott gyakorlatához hasonlóan úgynevezett stratégiai falvakat építettek azokban a — főleg a mexikói határhoz közel eső — tartományokban, amelyekben a legaktívabban tevékenykednek a gerillák. A letelepített lakosságtól azt várják, hogy velük, és ne a gerillákkal működjön együtt. Egyes esetekben földeket is adnak a parasztoknak — bár mozgásukat, minden tevékenységüket így is szigorúan ellenőrzik.

A hadsereg létrehozott egy, az államhatalmi szervekkel párhuzamosan, sőt inkább azok felett álló intézményrendszert is. Ezek egységeit a tartományi katonai parancsnokok irányítják. A helyi hatóságok, a különböző szervezetek nem hozhatnak fontos döntéseket, nem kezdeményezhetnek gazdasági, szociális fejlesztéseket az úgynevezett intézetközi koordináló rendszer megfelelő szintű hivatalának engedélye nélkül.

A választásoknak nemcsak az a célja, hogy nemzetközi téren elfogadtassák az új, formailag alkotmányos polgári kormányt, s ezáltal leleplezzék a gerillaellenes akciók folytatását. A hatalom birtokosai azt is remélik, hogy a választásokat követően fokozott külföldi pénzügyi támogatással végbemehet a rendkívüli válságban levő gazdasági élet fellendülése. A jelenlegi gazdasági krízis egyre súlyosabb következményei miatt ugyanis a demokratizálódásnak beállított folyamat Achilles-sarkává vált.

A termelés 1981 óta csökken az országban. A belső piac egyre szűkül — a parasztok immár 70 százaléka földnélküli —, visszaesett az export, egyre nő a költségvetési deficit és a külföldi adósság (ez utóbbi meghaladja a két és fél milliárd dollárt). Az ország vezetése a pénzügyi nehézségek miatt drasztikusan, 25 százalékkal visszafogta a költségvetési kiadásokat, felgyorsult az infláció, fokozódott a spekuláció.

A kormány ez év nyarán felemelte az alapvető élelmiszerek árát, majd a tömegközlekedési eszközök viteldíját is. Ez utóbbi intézkedést szeptember elején tiltakozó megmozdulások követték a fővárosban — a mérleg 10 halott, számos sebesült, félezer letartóztatott —, s a kormányzat visszakozni kényszerült. A viteldíjak maradtak a korábbi szinten, efagyasztották több termék árát, s visszavontak mintegy 500 katonát, akik elfoglalták az egyetem épületét. Az intézkedésről hírek szerint a hadsereg vezetésén belül is megoszlanak a vélemények.

A választásokon nyolc párt, illetve pártszövetség indít elnökjelöltet. A legesélyesebb pártok: a Nemzeti Felszabadítási Mozgalom (MLN), a Guatemalai Keresztény-demokrácia (DCG) és a Nemzeti Egységközpont (UCN). Az MLN a földbirtokos oligarchia pártja, a legreakciósabb ideológia hirdetője, elnökjelöltje Mario Sandoval Alarcon, az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokon legtöbb szavazatot szerzett DCG jelöltje Vinicio Cerezo, a „demokratikus nyitány" hullámain felemelkedő UCN Jorge Carpio Nicolle-t állította elnökjelöltként.

A baloldali szervezeteket tömörítő Guatemalai Forradalmi Egység (URNG) állásfoglalása szerint a hadsereg és a vele szövetséges oligarchia a jövőben is érvényesíteni tudja majd hatalmát, s a valóságban nem történik más, mint a hatalom újrafelosztása egyes politikai erők bevonásával.

Az URNG-t alkotó politikai-katonai szervezetek fontos szerepet játszanak a katonai diktatúra elleni küzdelemben. A szervezet — tagjai: Fegyveres Felkelő Erők (FAR), Szegény Parasztok Partizánhadserege (EGP) és a Fegyveres Nép Szervezete (ORPA) — célkitűzése a monopóliumok kiváltságainak felszámolása, egy demokratikus, hazafias kormány létrehozása. A forradalmi erők harcában az elmúlt hónapokban minőségi ugrást jelentett, hogy létrehozták az URNG főparancsnokságát, amely koordinálja a szervezetek katonai és politikai tevékenységét.

Augusztusban egy havannai nemzetközi értekezleten először képviselte egy guatemalai baloldali vezető hivatalosan is az URNG főparancsnokságát. Pablo Monsato parancsnok, a „Fegyveres Felkelő Erők" vezetője akkor kijelentette: demokratikus forradalom küszöbén állnak.

SIMÁRDI TAMÁS

EMLÉKEZTETŐ

Húsz évvel ezelőtt, 1965. november 3-án választották az Egyesült Államok harminchatodik elnökévé Lyndon Baines Johnsont. Már 29 évesen képviselővé választották Texasban; a győzelemhez szükséges nem kevés pénzt fiatal felesége, Claudia Taylor, egy dúsgazdag földbirtokos leánya hozta a házhoz. Roosevelt felfigyelt a fiatal képviselőre, akit aztán 1948-ban egy fölöttébb viharos választási küzdelemben 87 szavazattöbbséggel szenátorrá választottak. Öt évvel később, 1953-ban már Lyndon B. Johnson a demokrata párt szenátusi frakciójának vezére — elismerten ravasz tárgyalófél, kompromisszumok ügyes kidolgozója, aki kiválóan működik együtt a republikánus elnökkel, Eisenhowerrel.

Az 1960-as elnökválasztási hadjáratban a népszerű, Washingtonban minden körben tekintélyt élvező Johnson megpályázta a demokrata elnökjelöltséget. Ám a jelölőkongresszus a fiatalabb, 43 éves John F. Kennedy mellett döntött. Kennedy — a legnagyobb meglepetésre — Johnsont kérte fel alelnökéül, aki — szintén a várakozások ellenére — elfogadta a második helyet. Amikor Kennedyt 1963 november 22-én — máig kiderítetlen körülmények között, máig is vitatott személy vagy személyek — meggyilkolták, Johnsont azonnal feleskették mint új elnököt. Johnson első nyilatkozataiban akkor azt mondotta: meggyilkolt elődjének bevált politikáját kívánja folytatni.

Az 1964-es választásokon a demokraták jogos reménységgel jelölték (alelnökként az igen népszerű Hubert H. Humphreyt jelölték), szemben a republikánusok szélsőjobboldaliként számon tartott jelöltjével, Barry Goldwater szenátorral szemben. Johnson a választópolgárok szavazatainak 62 százalékát kapta meg. Ebben igen nagy szerepe volt Humphrey alelnöki jelölésének is, Johnson „mérsékelt" programjához az alelnök személye és politikája hozta a munkások, a liberális értelmiség és mindenekelőtt a fekete bőrű választók szavazatait. A megválasztott Johnson azonban, ígéreteit megszegve, mind mélyebbre lökte az országot a vietnami háború szakadékába. Így hát 1968-ban már nem is jelöltette magát, visszavonult texasi birtokára, ahol 1973-ban meghalt. Utóda republikánus lett: Richard Milhous Nixon.

Amerikai gazdaság

Pillantás a gömbbe

A konjunktúra lanyhulása

Jóslatok választási évre

Az amerikai családok postaládájában az év vége közeledtével megszaporodnak a karácsonyi vásárlásra buzdító reklámkiadványok, a csomagküldő áruházak katalógusai és az „évszázad üzleteit" ajánló prospektusok. Az üzletek, áruházak többsége késő estig tart nyitva, sőt még vasárnap is a vásárlók rendelkezésére áll. És Amerika vásárol: New Yorkban és az USA egész területén zsúfoltak az üzletek, úgy tűnik, mindenki szabadulni akar a pénzétől. Ez esetben nem csal a látszat. A legújabb statisztikák tanúsága szerint az amerikaiak 30 éve nem helyeztek el olyan kevés pénzt a takarékban, mint idén. A fogyasztó ugyanis nem hajlandó tudomásul venni, hogy 1985-ben mind az országnak, mind pedig személyesen neki rosszabbul „megy", s hogy fenntartsa korábbi vásárlási, fogyasztási színvonalát, inkább kevésbé spórol, sőt még a tartalékokhoz is hozzányúl.

A Plaza-paktum után

Noha az amerikai gazdaság idei teljesítményére vonatkozó teljes évi adatok még nem állnak rendelkezésre, már a nyár derekától egyértelmű, hogy az 1985-ös esztendő nem a szándékok és az elképzelések szerint alakul. Arra senki nem számított, hogy sikerül megismételni az 1984-es, csaknem 7 százalékos gazdasági növekedést, de arra is kevesen gondoltak, hogy az USA bruttó társadalmi terméke idén mindössze 2,5—2,8 százalékkal növekedik. Az amerikai gazdaságkutató intézetek és a közgazdászok véleménye szerint nincsen recesszió, de a megtorpanás, a visszaesés számottevő, s nem különösen biztatóak a kilátások a jövő évre sem.

Pedig 1986 gazdasági kilátásai és várható eredményei nem közömbösek a Reagan-kormányzat, valamint a köztársasági és a demokrata párt számára sem. Jövőre ugyanis időközi választások lesznek az Egyesült Államokban, s a gazdasági klíma alakulása jelentősen befolyásolhatja a hatalmi viszonyokat, a törvényhozás összetételét. A szavazatokért és a hatalomért folyó harc már most jól tükröződik a legfontosabb gazdasági kérdések (adóreform, a költségvetés egyensúlyának helyreállítása, protekcionizmus) megítélésében, illetve a megoldási módozatok keresésében.

Vitára és kiútkeresésre bőséggel van téma a gazdaság területén is, hiszen az idei év felemás képet mutat. A gazdasági növekedés ütemének lelassulása főleg a beruházások csökkenésére, a vállalati pénzköltségek visszaesésére vezethető vissza. Nem növekedett erőteljesen idén a termelékenység, s emelkedtek a termelési költségek is. Ennek megfelelően (s nem utolsósorban a dollár túlértékeltsége miatt) tovább romlott az amerikai áruk versenyképessége mind a hazai, mind pedig a külföldi piacokon. Baldridge kereskedelmi miniszter október végén nem tartotta kizártnak, hogy idén az USA külkereskedelmi mérleghiánya újabb csúcsot, 150 milliárd dollárt ér el. (Tavaly 123 milliárd dollár volt a deficit.)

Ugyancsak minden korábbi rekordot megdöntött idén a költségvetés hiánya. A deficit meghaladja a 200 milliárd dollárt. (A tervek szerint a jóléti és szociális kiadások erőteljes lefaragásával 1991-re kerül egyensúlyba a költségvetés.) A hadiipar, valamint az úgynevezett high-tech iparágak kivételével nincsen olyan ágazat az amerikai gazdaságban, amely kedvező eredménnyel zárná az idei évet.

A törvényhozás előtt 300 iparági kérelem fekszik protekcionista, piacvédő intézkedések meghozatalára. A cipő-, a textil-, az acélipar, a mikroelektronika (és a sort még hosszan lehetne folytatni) védelmet kér a külföldi versenytársakkal szemben, mert a hazai piacon sem tudják hosszabb távon állni a versenyt. A kormányzat egyelőre ellenáll a protekcionista nyomásnak, s a szabadkereskedelem elkötelezett hívének tartja magát. (A dollár értékcsökkentésére hozott kora őszi,

CSEMEGEÜZLET AZ USA-BAN

A pénzromlás 1985-ben is 4 százalék alatt marad

a Plaza Hotelben létrejött öthatalmi megállapodás egyik célja éppen az volt, hogy az amerikai valuta meggyengítésével kifogják a szelet a kiviteli korlátozást követelők vitorlájából. A gyengébb dollár ugyanis segíti az amerikai kivitelt, s kevésbé teszi vonzóvá a behozatalt.)

Kérdés azonban, hogy a kormány — szem előtt tartva a választási megfontolásokat is — meddig tud ellenállni a protekcionista szirénhangoknak. A dollár értéke február óta több mint 17 százalékkal csökkent ugyan, de ennek jótékony hatásai az amerikai kereskedelmi miniszter szerint — legkorábban csak egy év múlva lesznek érezhetők.

Az ágazatok helyzete

Számottevően csökkent idén az amerikai vállalatok profitja is. A második negyedévben például az amerikai cégek adózás utáni összes nyeresége 13,5 milliárd dollár volt, egy évvel korábban viszont még 150 milliárd. Ez a nyereségvisszaesés általában stagnáló, vagy enyhén növekvő forgalomemelkedés mellett következett be; tehát a gazdaságosság, a termelési költségek területén kell a vállalatoknak önvizsgálatot tartaniuk.

A refordtermés ellenére súlyos válságban vannak a farmergazdaságok. Az amerikai — és a nemzetközi — mezőgazdasági árak igen alacsonyak, s a bevételből a termelők (ha egyáltalán el tudják adni árujukat) jelentős része képtelen visszafizetni az évtized elején felvett nagy mennyiségű kölcsönt. (Érdemes megjegyezni, hogy a termelésbővítés céljára felvett kölcsönök kamata akkor még alacsony volt, a visszafizetés viszont magas kamatterhek mellett történik.) Az értékesítési és az anyagi nehézségek miatt idén több tízezer farmergazdaság jutott csődbe, s nem várhatnak a gazdák számottevő anyagi segítséget a kormánytól sem, hiszen Washingtonban a költségvetési kiadások csökkentésének ideje következik.

A mezőgazdaság kedvezőtlen helyzete persze kihat számos iparág konjunktúrájára is. A mezőgazdasági gépgyártók, a számukra abroncsokat szállító gumigyárak, s még jó néhány ágazat súlyos helyzetbe került a mezőgazdasági beruházások összegének zuhanása miatt.

Annak ellenére, hogy a Reagan-kormányzat 20 millió új munkahelyet teremtett hatalomrajutása óta, az USA-ban még mindig 8,2 millió ember, az aktív lakosság 7 százaléka állástalan. Kedvezően alakul viszont idén is az inflációs ráta. A pénzromlás 1985-ben is 4 százalék alatt marad. A kamatlábak ugyan idén csökkentek néhány százalékot, de még mindig elég magasak ahhoz, hogy nagy mennyiségben áramoljék be a külföldi tőke az Egyesült Államokba.

Az amerikai kereskedelmi minisztérium minden hónap elején közzéteszi az előző hónap legfontosabb statisztikai mutatóit. Ezek idén általában alig mutattak nagyobb kilengést pozitív, vagy negatív irányba, jelezve, hogy az USA gazdasága „langyos vízben ázik". Különösen az első félévben voltak kiábrándítóak a teljesítményadatok a kormányzat és az üzleti világ számára, a második félévben némi élénkülés, „év végi hajrá" tapasztalható. (A Wall Street Journal, valamint a New York Times napi gazdasági melléklete a statisztikák közlését nem állja meg némi fricska nélkül: a grafikonos ábrázolásnál soha sem mulasztják el a tavalyi év teljesítményét is megrajzolni, s a különbség ébresztően szembetűnő.)

Az esztendő végének közeledtével az Egyesült Államokban is számtalan előrejelzés lát napvilágot 1986 várható gazdasági teljesítményéről. Az előrejelzések számadatai néhány tized százalékkal eltérőek, de irányzatukban megegyeznek: az USA gazdaságában jövőre sem várható lényeges változás, az enyhe visszaesés, az elmaradás a 80-as évek elejének kiugró teljesítményétől tovább tart. Egyelőre hiányzik a gazdaságból a lendület, az átütőerő, s nem várható élénkítő fuvallat a külpiacokról sem.

Prognózis 1986-ra

A gazdasági növekedés üteme jövőre alatta marad az ideinek, s 2—2,5 százalék körül alakul majd. Nem lehet számítani a beruházási tevékenység megélénkülésére, a lakossági kiadások viszont szerény mértékben emelkednek majd jövőre. A munkanélküliség növekedni fog, s 1986 végére elérheti a 8 százalékot. Valamelyest erősödik az infláció, de nem fogja meghaladni a 4,5 százalékot. A vállalatok — az előrejelzések szerint — többségük megismétli idei teljesítményét, bár a termelési költségek lefaragása és a termelékenység emelése, valamint az „áramvonalasítás" profitnövekedést is hozhat.

A gazdaság kristálygömbje nem biztatja sok jóval az amerikai vállalatokat és a fogyasztókat. Ez utóbbiak azonban nem szívesen mondanak le megszokott vásárlásaikról, tehát újabb kölcsönöket vesznek fel, s még kevesebbet takarítanak meg. A lakossági hitelállomány növekedésének irányába hat az is, hogy tovább csökkennek a kamatlábak. Ez az irányzat várható a dollárnál is, számítások szerint az amerikai valuta értéke 1986-ban 10 százalékkal csökken majd a legfontosabb nyugati valutákhoz képest.

A gazdasági helyzet alakulása és a kilátások fontos szerepet játszanak a jövő évi választásokon. A republikánus párt az „árvízi hajós"-gazdaságpolitikájának folytatását ígéri (amelynek kétségkívül komoly eredményei voltak), a demokraták viszont nem tudnak sok újjal előállni. A gazdaság megélénkítésére csak részleges elképzeléseik vannak, átfogó koncepciójuk nincs.

Miközben a karácsonyi vásár pénztárnyitogató árubősége és csillogása újabb vásárlói rohamot indít útjára, érvényesülését — és profitját — keresi a tőke is. A viszonylag kedvezőtlen gazdasági helyzetben is megtalálták a felesleges pénzek ama területet, ahol gyorsan és bőségesen fialhatnak: az ingatlanüzlet például reneszánszát éli az Egyesült Államokban. A telek- és a lakásárak újra csillagászati magasságokba szöknek, jelezvén, hogy a tőkének pillanatnyilag nincs különösen nagy bizalma a termelő beruházások iránt.

GARA SZABOLCS

Ausztria

Hangulatjelentés

Nem épül meg Hainburg

Egy újságíró bírálata

Bár a koalícióban kormányzó Osztrák Szocialista Párt „Távlatok a 90-es évekre" címmel elkészített gazdaságpolitikai tanulmányát, mint a párttagságot foglalkoztató egyik fő kérdést vitatta meg november közepén tartott 29. kongresszusán, a párt vezetőinek a ma gondjaival is szembe kellett nézniök. A pártnak mind az „ideológiai tisztaság", mind pedig 1987-es választási esélyeinek megőrzése miatt is rendkívüli szüksége van az aktuális kérdésekre adott, s a többség által elfogadott válaszokra.

Sztrájkoló diákok

A párt nem készült a legjobb előjelekkel a kongresszusra, mert az utóbbi hónapok gazdasági és személyi botrányai még a hagyományos párttagság egy részét is elfordították az SPÖ-től. A linzi IMAS közvélemény-kutató intézet legújabb felmérése szerint például érezhetően csökkent az SPÖ népszerűsége fő támogatóinak, a munkásoknak a körében: a legutóbbi hat évben 8,6 százalékkal. A szakmunkásoknál még erőteljesebb a zuhanás (9,7 százalék), az új szavazóknál figyelemre méltó (10,1 százalék), míg a női szavazók körében viszonylag mérsékelt (5 százalék).

Az elmúlt időszak kényszerű gazdasági intézkedései, valamint egyes vezető politikusok presztízsvesztesége önmagában jelentős teher a Sinowatz vezette SPÖ nyakában — nem beszélve az FPÖ-vel folytatott koalíciós kormányzásból adódó kényszerű kompromisszumokról, amelyek a fiatalok egy részében azt a véleményt keltették, hogy az SPÖ inkább a hatalom megőrzésére, mintsem ideológiai megtisztulására fordítja figyelmét.

Az SPÖ-kongresszus hangulatára, az osztrák belpolitika egészére két olyan esemény gyakorolt hatást, amely nem sokkal a tanácskozás előtt zajlott le. Mindkét ügy kezelése arra utalt, hogy az SPÖ képes a válságok feloldására, még akkor is, ha olykor a „gyógymód" az osztrákok számára viszonylag idegen.

Az első — hatásában kisebb — válsághelyzet a felsőoktatásban alakult ki, a diákok által drasztikus módon fölvetett probléma azonban hosszú távon az osztrák gazdaság teljesítőképességének próbaköve lehet. A bécsi műszaki egyetem diákjai ugyanis novemberben figyelmeztető sztrájkba léptek. Szerintük a képzési rendszer idejét múlta, s az illetékes minisztérium nem szentel kellő figyelmet a jövő legfontosabb ágazata szakembereinek képzésére, az anyagi eszközökkel is szűkösen bánik. (Az elmúlt húsz évben a műszaki egyetemen tanulók száma stagnált, ugyanakkor a bölcsészeké kétszeresére nőtt. A rendkívül beruházásigényes műszaki egyetemek költségvetése Ausztriában 1985-ben 462 millió schilling — ugyanakkor a természettudományos fakultások 937 millióval gazdálkodhatnak. „Elkeseritőnek" tartják a könyvtárállományt is: amíg az irodalmi művek beszerzésére évente 90 millió schillinget fordíthatnak, addig a grazi és bécsi műszaki egyetem könyvtárának a költségvetése csupán 17 millió schilling.)

DIÁKOK A MŰSZAKI EGYETEM BEJÁRATÁNÁL BÉCSBEN*

A minisztérium „eljátssza a jövőt"

„Technológiai sztrájk"

A sztrájkoló diákok azért nem mentek előadásokra, mert véleményük szerint a minisztérium „eljátssza a jövőt". Megszólalt a vitában Fischer oktatásügyi miniszter is, aki emlékeztetett arra: a kormány lehetőségeihez mérten támogatja az ágazatot. Erre azt hozta fel bizonyítékul, hogy a tudományos célokra fordított költségvetési tétel 1985-ben 10 százalékkal nőtt. (A technológia-problematika más formában is felvetődött az utóbbi hetekben: egyre több osztrák szakértő foglalkozik a Közös Piachoz történő szorosabb „felzárkózás" nyilvánvalóan kedvező technológiai hatásával. Feltűnő volt az is, hogy a legfejlettebb európai technológia kikísérletezésére létrehozott Eureka-programból Ausztria is tevékenyen kiveszi a részét.)

A „technológiai sztrájk" mind hatásában, mind pedig a vita élességében elmaradt az SPÖ-kongresszust megelőző — sőt, részben azon is folytatódó — Nenning-vita mögött. Ez nem egyszerűen személyi ellentét az Osztrák Újságírók Szakszervezete — amely az 1946-os alapokmány értelmében a Művészeti, Sajtó- és Szabad Foglalkozásúak Szakszervezetének önálló ágazataként működik —, az Osztrák Szocialista Párt és az ismert publicista, Günther Nenning között, hanem az osztrák társadalmat ma foglalkoztató fontos kérdések húzódnak meg mögötte.

Maga a történet a következő: a szocialista párti Günther Nenning — aki huszonkét éven keresztül állt az újságírói szakszervezet élén — már régebben észrevétette magát rendkívül csípős kritikai megjegyzéseivel, amelyek sokszor saját pártját, az SPÖ-t, olykor pedig a szakszervezetet vették célba. Látványos szócsatákra is sor került. Nenning a „leghangosabb egyénisége" lett az osztrák újságíró társadalomnak.

Szolidáris kollégák

A Kreisky-korszak lezárása után is hangos maradt az egyéb látványos akcióktól sem visszariadó Nenning. (Egyszer lapjában azzal hívta fel magára a figyelmet, hogy leköszölte ádámkosztümös fényképét.) Amíg azonban a korábbi kormányzat és pártvezetőség az abszolút többség adta kormányzati előnyök birtokában olykor vitázva, olykor ignorálva lehetőséget adott a párton és a szakszervezeten belüli kritikára, addig Nenning, a „nehéz fiú", a mostani bonyolultabb belpolitikai időszakban, úgy látszik, mind súlyosabb teherré vált a párt számára.

Elviselhetetlen akkor lett ez a lappangó ellentét, amikor Nenning szót emelt az SPÖ — és különösen a szakszervezetek — által szorgalmazott hainburgi vízi erőmű építése ellen. A környezetvédelmi mozgalommal régóta rokonszenvező Nenning a hainburgi „árterületvédő mozgalom" legismertebb személyisége lett, s nem utolsósorban a sajtó meg a tévé olykor torzító jelentéseinek hatására „magányos harcossá" emelkedett.

A vita egyre keményebb lett mind a szakszervezeten, mind pedig a párton belül, sokasodtak a Nenning kizárását követelő hangok. Ez be is következett: előbb az SPÖ vált meg Nenningtől, majd pedig a szakszervezet. (Az SPÖ-kongresszus megerősítette Nenning kizárását, annak ellenére, hogy főleg a fiatalok helytelenítették az ellentétek felszámolásának ezt a meglehetősen drasztikus módját.)

Amíg az SPÖ-n belül — legalábbis a felszínen — hamar elültek a hullámok, addig a szakszervezeti döntésnek utóhatása is volt. Nenning ugyanis ellentámadást indított, s azt hangsúlyozta: kizárása előtt senki sem tárgyalt vele, meg sem hallgatták. Ez az eljárás — mint a sajtó szerepét érintő lépés — felháborította az újságírókat: több mint százan látványos módon tiltakozást juttattak el a szakszervezethez, amelyben sérelmezik Nenning kizárását. (Az ügy két mellékzöngéje: a brémai rádió is felmondta a Nenninggel kötött szerződését, amelynek értelmében az osztrák publicista ott külpolitikai kommentárokat olvasott fel. Ugyanakkor a svájci újságíró-szövetség jelképesen tagjai közé vette fel az osztrák kollégát...)

A környezetvédelem

Nenning tehát kemény ütésváltás után a padlóra került, ki azért nem számolták. Már csak azért sem, mert Hainburg vízi erőművének ügyében neki lett igaza. Pontosan egy évvel ezelőtt — Nenning támogatásával — „erdőfoglalók" telepedtek le a Hainburg környéki árterületen. Ott, ahol a hatóságok meg akarták kezdeni a vízi erőmű építésének első szakaszaként a fairtást. Osztrák körülményekhez képest rendkívül heves összecsapásokra került sor a környezetvédők és a karhatalom között, s ebben a helyzetben Sinowatz kancellár visszavonulót fújt.

A munkálatokat nem kezdték meg. A parlament környezetvédelmi bizottságot hozott létre, amely nemrégiben terjesztette elő szakvéleményét arról, vajon megépíthető-e a vízi erőmű. A szakértők egyértelműen foglaltak állást: bár gazdasági szempontból Hainburgnál kellene megépíteni az erőművet, annak olyan nagy volna a környezetre gyakorolt negatív hatása — elpusztulna az árterület, növekedne a vízszint —, hogy végül is el kellett tekinteni a tervtől.

Hainburgnál tehát nem lesz építkezés — ellenben Wolfsthalnál és Bécsnél felhúznak egy duzzasztót, amely szintén áramot termel. Igaz, ez sokkal költségesebb vállalkozás lesz, de a környezet megmarad. Sőt: Hainburg környékét nemzeti parkká alakítják át. Nagy árat fizet a bécsi kormány a jövő ökológiai szempontjai miatt fontos erőmű-áthelyezésért. Az új terv szerint ugyanis két bécsi hidat meg kell emelni, egyet valószínűleg le kell bontani. Csupán e járulékos beruházások értéke 1,2 milliárd schilling lesz.

A hainburgi döntésnek van belpolitikai vetülete is: az SPÖ jelöltje ugyanis az a Kurt Steyrer lesz a jövő évi elnökválasztáson, aki jelenleg a környezetvédelmi minisztérium élén áll. Nyilvánvalóan Steyrer pozícióját erősíti, hogy Bécs mert visszalépni Hainburg megépítésétől.

OLTVÁNYI TAMÁS

* A hallgatók által elfoglalt bécsi Műszaki Egyetem bejárata felett „Elektrotechnikai múzeum — ma szünnap" felirat látható, míg a kép előterében a tábla arra szólít fel, hogy gyűjtsenek az elavult technikára.